

20

ÅRSBERÄTTELSE

23

HÖGSTA DOMSTOLEN
ÅRSBERÄTTELSE
2023

INNEHÅLL

- 6** Presidentens översikt
Tatu Leppänen
- 12** Föränderligt och bestående
i högsta domstolens arbete
Juha Häyhä
- 24** Jordrättsmålen
i högsta domstolen
Heikki Heino och Eva Tammi-Salminen
- 36** Högsta domstolens
internationella samarbete
Tatu Leppänen
- 44** Kanslichefens översikt
Wilhelm Norrman
- 50** Begäran om förhandsavgörande
av Europeiska unionens domstol
- 52** Avgivna utlåtanden
- 54** Besök och evenemang
- 56** Statistik
- 62** Personalen 31.12.2023

hogstodomstolen.fi [@korkein_oikeus](https://twitter.com/korkein_oikeus)

Foto **Anton Sucksdorff**
Layout **Dog Design**

PRESIDENTENS ÖVERSIKT

Det gångna året 2023 tyngdes fortfarande av konflikterna i världen. I vår närhet i Ukraina fortgick på det andra året Rysslands blodiga anfallskrig, på vilket något slut inte är i sikte. I Mellanöstern urladdades spänningarna åter i form av terroråd och krigshandlingar som svar på dem. Över lag ökade motsättningarna i världen, och något rum för avspänning syntes knappt. Förhållandena i Finland är rätt goda, men också Finland föreföll i egenskap av färsk Natomedlem vara ett särskilt mål för hybridpåverkan.

Under dessa förhållanden reagerade de finska myndigheterna och den politiska ledningen snabbt och beslutsamt, men med iakttagande av legalitetsprincipen utifrån en tämligen tidsenlig lagstiftning. I vår rättsstat var det möjligt att inom ramen för laglighetstillsynen på förhand kontrollera att besluten var lagliga och när de hade fattats var det möjligt att i oberoende domstolar ifrågasätta dem.

All offentlig maktutövning kan kritiskt bedömas med sakargument, men i den offentliga debatten besparades vi inte helt från överreaktioner och tillspetsade yttringar. Under normala förhållanden är det lätt att hålla fast vid laglighet och rättsstatsprincipen, men det är särskilt viktigt under förhållanden när de prövas. Annars äventyras precis de grundläggande värden som man ville försvara.

Det är helt klart att högsta domstolen och de andra oberoende domstolarna avgör sina mål och ärenden enbart grundat på lag och rättsliga principer samt bevisningen i varje enskilt fall – helt oberoende av hur hetsigt diskussionsklimatet i saken har varit. Domstolarna är också förpliktade att följa de internationella fördragen om mänskliga rättigheter, på det sätt de har tillämpats i praxis vid tillsynen av dessa rättigheter. Väsentligt är bland annat att människorna är jämlika inför lagen och domstolarna och att var och en kan lita på detta oberoende av sin bakgrund.

Domstolarnas verksamhetsbetingelser utvecklades positivt under året. Föregående år gav statsrådet den genom tiderna första redogörelsen för rättsvården med ett erkännande av hela rättsväsendets brist på ekonomiska resurser och i synnerhet av att de permanenta anslagen är otillräckliga. Utifrån detta utökade såväl den förra som den nuvarande regeringen domstolarnas och det övriga rättsväsendets ekonomiska ramar, trots det svåra läget för statsfinanserna. Resurstillskottet var nödvändigt och betydelsefullt, även om den brist som konstaterades i redogörelsen inte ännu helt kunde avhjälpas. Nu är det domstolsväsendets uppgift att rikta dessa resurser på ett ändamålsenligt sätt och att sköta rekryteringarna väl. Tack vare anslagen kan tillfällig personal vid domstolarna bli fast anställd och ny personal anställas.

Även i övrigt inleddes under år 2023 ett målmedvetet arbete för att utveckla rättsväsendet. Justitieministeriet tillsatte i februari en bred arbetsgrupp (Rättsstatens garantier och utvecklandet av rättsstaten) vars mandat gäller ända till utgången av 2027. Arbetsgruppen har ett omfattande uppdrag att bedöma hur man kan utveckla rättsväsendet genom att utveckla lagstiftningen och verksamhetsförutsättningarna. Arbetsgruppen ska också bedöma behoven att ändra grundlagen och annan lagstiftning så att rättsväsendets oberoende hålls starkt. Det sistnämnda viktiga uppdraget har anförtrotts en annan arbetsgrupp i sammanhanget som ska bedöma de konstitutionella garantierna för rättsväsendets oberoende.

Till den del det är fråga om rättskipning hör det till de oberoende domstolarna och det övriga rättsväsendet att själva utveckla verksamheten. I mars slog domstolsväsendet fast sin strategi för tioårsperioden 2023–2033. Visionen är att domstolarna ger högklassigt rättskydd snabbt och med moderna metoder. Ambitionen när det gäller verksamheten är bland annat att målen och ärendena avgörs snabbt, högklassigt och till en skälig kostnad samt att rättsskyddet tillgodoses enhetligt i hela landet.

Nu när strategin har godkänts är det dags att verkställa den, vilket inte alls är lika lätt. Klart är att det praktiska utvecklingsarbetet måste

Domstolarna är också förpliktade att följa de internationella fördragen om mänskliga rättigheter, på det sätt de har tillämpats i praxis vid tillsynen av dessa rättigheter.

utföras i gott samarbete med domstolarnas medaktörer, i synnerhet åklagarna och advokaterna. I debatten har man samfällt konstaterat att de största problemen för närvarande är processernas längd och att tyngdpunkten för utvecklingen de närmaste åren måste ligga på att i hög grad få rättegångarna att gå snabbare. Detta gemensamma utvecklingsarbete har nu inletts, och jag tror att det blir allt tätare inom en snar framtid.

Beträffande högsta domstolens egen vardagliga rättskipning blev året 2023 normalt efter pandemin som redan var förbi. Högsta domstolen meddelade sammanlagt drygt 1 800 avgöranden. Att meddela prejudikat är domstolens viktigaste uppgift. Antalet prejudikat under året var 95 och gick således upp till samma normala nivå som under föregående år. Behandlingstiderna hölls på samma skäliga nivå som under de senaste åren.

Under verksamhetsåret meddelades flera betydelsefulla prejudikat. Samhällelig uppmärksamhet fick till exempel avgörandet HD 2023:17, i vilket högsta domstolen ansåg att en kommunstyrelsens ledamöter och ersättare hade gjort sig skyldiga till missbruk av tjänsteställning. Stor effekt för flera anhängiga rättegångar fick i sin tur exempelvis avgörandet HD 2023:14, i vilket högsta domstolen inte förbjöd att meddelanden från s.k. Anom-telefoner som FBI hade fått tag på i en täckoperation utnyttjades som bevis.

Ett exempel på ett juridiskt mycket komplicerat mål är avgörandet HD 2023:35, som avgjordes på förstärkt avdelning. I det var det bland annat fråga om att sammanjämka det finska dagsbotssystemet med proportionalitetsprincipen enligt unionsrätten i ett mål där böterna kom att bli mycket höga i relation till gärningens lindrighetsgrad. Europakonventionens, dvs. den så kallade människorättskonventionens effekt aktualiseras i sin tur i avgörandet HD 2023:93, i vilket finska staten ålades att betala ersättning för en grundrättighets- och människorättskränkning när en persons rättsmedel när det gällde medicinering mot personens vilja var bristfälliga.

Det totala antalet ärenden som inkom till högsta domstolen har under de senaste åren lagt sig på en lägre nivå än under tidigare år, dvs. till ungefär 1 900–2 000 ärenden om året. Det minskade antalet ansökningar om besvärstillstånd har framför allt gällt civila ärenden, medan antalet brottmål har hållits på ungefär samma nivå de senaste åren. I civila mål är situationen dessutom ofta sådan att hovrätten inte har beviljat tillstånd till fortsatt handläggning, och då är det i högsta domstolen endast fråga om den som söker ändring borde beviljas tillstånd till fortsatt handläggning och om saken borde återförvisas till hovrätten för att behandlas på nytt.

Syftet med framställningen är att förbättra högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat i synnerhet i civila mål.

De högsta domstolarna har i grundlagen getts rätt att göra framställningar om vidtagande av lagstiftningsåtgärder. Högsta domstolen har vid behov, fastän sällan, använt sig av denna möjlighet. I juni under verksamhetsåret gjorde högsta domstolen en framställning hos statsrådet om att rättegångsbalkens bestämmelser om ändringssökande i högsta domstolen borde kompletteras. Syftet med framställningen är att förbättra högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat i synnerhet i civila mål. Ett lagförslag har varit på remiss och remissvaren har varit positiva.

Enligt förslaget ska för det första en ny paragraf fogas till rättegångsbalken angående s.k. språngdispens i högsta domstolen. Den föreslagna bestämmelsen skulle i praktiken innebära att högsta domstolen direkt kan avgöra prejudiciella frågor även i fall där hovrätten inte har beviljat tillstånd till fortsatt handläggning, och först därefter bedöma förutsättningarna för att bevilja tillstånd till fortsatt handläggning och återförvisa saken till hovrätten.

Enligt förslaget ska till rättegångsbalken fogas också en annan ny paragraf angående hänskjutande av prejudiciella frågor till högsta domstolen. Förslaget går ut på att tingsrätten eller hovrätten ska ha möjlighet att till högsta domstolen hänskjuta prejudiciella frågor som gäller tillämpning av lag i det ärende som är under behandling. Högsta domstolen ska kunna ta upp frågan till avgörande, om den är viktig för lagens tillämpning i andra likadana fall eller för en enhetlig rättspraxis.

Den föreslagna bestämmelsen innebär att det är möjligt att redan i ett tidigt skede av processen få ett avgörande av högsta domstolen på en prejudiciell fråga som uppkommer i ett ärende som är anhängigt i en lägre domstol. Detta har särskild betydelse i situationer där samma fråga är aktuell i flera rättegångar. Möjligheten kan tänkas vara användbar även till exempel i tvistemål angående konsumentfordringar där intresset är litet och som genom normalt ändringssökande inte nödvändigtvis alls kommer att bedömas av högsta domstolen.

Personalomsättningen var livlig även under detta år. Justitierådet Pekka Koponen gick i pension i slutet av året och justitierådet Pasi Pölönen som varit visstidsanställd utsågs till den ordinarie tjänst som blev vakant. I början av året tillträdde Kaarlo Hakamies som justitieråd på viss tid. När det gäller föredragandena eftersträvas en måttlig omsättning, men på senare tid har takten i gåendet och kommandet varit förhållandevis hög. Högsta domstolens kanslipersonal har traditionellt hållits kvar länge i huset, men på senare tid har flera erfarna förmågor gått i pension. Till all lycka har det varit möjligt att rekrytera ny skicklig personal för alla uppgifter.

I högsta domstolen har i motsats till vad som gällde tidigare redan under en viss tid funnits visstidsanställda ledamöter, eftersom två ordinarie ledamöter har lång tjänstledighet för att sköta andra domaruppdrag. Av såväl principiella som praktiska skäl borde domarna i synnerhet i högsta instans vara ordinarie. På högsta domstolens initiativ inrättades genom statsbudgeten en ny tjänst som ledamot i högsta domstolen. På det sättet kan en ny ordinarie ledamot rekryteras i stället för ett långt visstidsförordnande, utan att antalet ledamöter utökas.

Ett glädjeämne efter pandemitiden har varit att allt slags inhemskt och internationellt samarbete har fått särskild fart. Högsta domstolen har bland annat fortsatt arbetsbesöken hos hovrätterna så att Helsingfors hovrätt och Rovaniemi hovrätt stod i turen 2023. Under besöken fördes nyttiga diskussioner för bägge parter om många slags aktuella frågor. I oktober firade Åbo hovrätt med värdighet sitt 400-årsjubileum. I november ordnades i högsta domstolen en åklagardag, som lockade ett stort antal deltagare från åklagarkåren.

En av höjdpunkterna under året var i september ett besök i högsta domstolen från Estlands högsta domstol, som var nästan fulltalig. Högsta domstolens internationella samarbete behandlas närmare i en separat artikel i denna verksamhetsberättelse.

Det är gott att fortsätta högsta domstolens arbete år 2024 utifrån denna stadiga grund. Ett av årets teman kommer att vara det nya ärendehanteringssystemet Aipa, som så som det ser ut sent omsider tas i bruk även i högsta domstolen.

Jag tackar högsta domstolens personal för ett gott arbete och samarbetsparterna för ett gott samarbete även under år 2023.

JUHA HÄYHÄ

FÖRÄNDERLIGT OCH BESTÅENDE I HÖGSTA DOMSTOLENS ARBETE

Den integritet som är knuten till domstolsarbete medför mycket som påminner om vetenskapsidkande. Det är fråga om ett särdrag som präglar domstolsarbetet som jag anser vara helt grundläggande och oföränderligt.

Förändringar och beständighet i arbetskarriären

Jag har blivit ombedd att skriva om mina iakttagelser angående temat, synbarligen på grund av min skäligen långa arbetskarriär. I egenskap av ledamot i högsta domstolen torde jag ha samlat ihop sammanlagt 22 år och 7 månader. Jag graduerades i april 1979 och började arbetet som jurist månaden därefter, så något över hälften av min karriär som jurist har jag varit ledamot av högsta domstolen.

På min första arbetsplats efter studierna, det dåvarande arbetskraftsministeriet, arbetade jag med arbetsrättsliga och insolvensrättsliga frågor. Även i mina nuvarande uppgifter har jag ibland lagt märke till hur användbara de tankemodeller jag då lärde mig på dessa rättsområden fortfarande har varit trots att lagstiftningen har förändrats. Inom juridiken förefaller det att finnas något oföränderligt, även om lagen förändras. Eller så har jag inte själv förmått ändra mitt tänkande, fastän jag borde ha gjort det.

Vid sidan om arbetet skrev jag en licentiatavhandling om ett tema som anknöt till arbetet och den vägen flyttade jag till universitetet i mitten av 1980-talet. Som politiskt obunden var jag något främmande för politikens närvaro på ministeriet, även om detta inte påverkade mina arbetsuppgifter. Det kändes ändå väldigt fint att få övergå till att tjäna sanningen. Sedan de tiderna har jag bara haft sådana arbeten där det inte har funnits behov att driva en politisk agenda eller att sälja något. Detta har passat mig utmärkt.

På universitetet kom civilrätten i dess allmänna betydelse att bli mitt gebit, särskilt avtals-, skadestånds- och försäkringsrätt. Jag disputerade 1996 och tänkte att jag skulle hållas kvar i universitetskarriären som jag skattade högt. Det gick ändå annorlunda och jag fick en tjänst på högsta domstolen 1.10.2001. Initiativet var inte mitt och till en början var jag inte särskilt intresserad av saken. Utåt sett föreföll högsta domstolen ganska gammalmodig, jag föreställde mig att arbetsmetoderna var rätt disciplinerade och det verkade nästan inte alls finnas kolleger i närheten av min åldersklass.

Efter att jag utnämndes har jag dock enligt bästa förmåga försökt anpassa mig till de krav som tjänsten ställer och jag har aldrig ångrat att jag bytte arbetsplats. Om det eventuellt finns ånger bland de kolleger som stödde min utnämning känner jag inte till. Den integritet som är knuten till domstolsarbete medför mycket som påminner om vetenskapsidkande. Det är främst fråga om i vilken anda som arbetet utförs. Jag vill därför här särskilt lyfta fram domstolarnas oavhängighet. Det är fråga om ett särdrag som präglar domstolsarbetet som jag anser vara helt grundläggande och oföränderligt.

Oavhängighet

När det handlar om samhällliga fenomen kan det vara möjligt att få ett klart grepp om det föränderliga och det bestående, om skribenten väl behärskar ordentliga teoretiska verktyg. Jag tänker på de studier där rättens utveckling uppfattas som fenomen som är förlagda på olika nivåer, sker i otakt och har en egen förändringslogik. En känd sådan analys är rättens nivåindelning, som Kaarlo Tuori presenterar i sin doktorsavhandling och som har fått influenser av Sakari Hänninen.

Domstolarnas oavhängighet har lovvärt ofta i den offentliga debatten framhållits som ett grundläggande drag i domstolarnas verksamhet. Oavhängigheten kunde med Tuoris terminologi uppfattas som en sådan grundläggande dimension hos rätten som är en förutsättning för att vi över huvud taget ska kunna tala om en rättsstat. Det är också lätt att se oavhängigheten som en sådan värdegrund på rättskulturnivån som avspeglar sig i domarnas attityder och i den ideologi i vars anda man arbetar i domstolarna. Spår av oavhängigheten kan dessutom ses i de lagbestämmelser på rättens ytnivå som syftar till att säkerställa objektivitet och opartiskhet i domstolsverksamheten. Som exempel kan nämnas domarnas tjänstemannarättsliga särställning och rättegångsbalkens jävsbestämmelser.

Även om domstolarnas oavhängighet än så länge inte har ifrågasatts i den offentliga debatten i vårt land, är det inte särskilt ofta som man i debatten lyfter fram de bakomliggande faktorer som gör att det är fråga om ett fullständigt fundamentalt drag hos rättsstaten. Om man inte har dem i åtanke blir förståelsen av rättsstaten ytlig och terrängen öppnar sig för försök att undergräva den.

Varför är domstolarnas och domarnas oavhängighet så viktig? I en demokrati tillhör ju den högsta makten folket. Har inte folket rätt att välja en sådan riksdag som rentav skapar en helt ny rättsordning? Borde inte domarna därför vara lojala mot de rådande makthavarnas vilja och domarna utses på politiska grunder, kanhända för varje valperiod?

Det är tydligt att de strukturer som garanterar oavhängighet inte har skapats i domarnas intresse. Man vad är det i grund och botten fråga om? Självfallet skulle det finnas skäl att djupare analysera saken genom att ta sats i Machiavellis, Lockes och Montesquieus skrifter. För det räcker utrymmet tyvärr inte till den här gången och jag nämner här endast en aspekt.

Den rättsordning som domstolarna ska tillämpa är när allt kommer omkring en mångfacetterad och omfattande helhet. Den så kallade gällande rätten består av den rätt som har tillkommit under olika tider och olika politiska styrkeförhållanden samt av ställvis till och med mycket gamla beståndsdelar på rättssystemnivån. Denna

helhet kan ses följa ett slags systemidé och där finns även sådana normer som förpliktar lagstiftaren. Domstolen ska tillämpa hela detta normmaterial konsekvent och inte ändra tolkningsinriktningen enbart på grund av politiska strömningar i tiden.

I praktiken har under varje valperiod förhållandevis små delar av rättsordningen reformerats genom lagstiftning och rätt sällan händer det att tolkningsfrågor angående en ny lag hinner till högsta domstolen under samma valperiod. Om man skulle handla enligt de rådande politiska strömningarna under respektive tid, skulle man snabbt stöta på problem för förutsebarheten i medborgarnas liv. Oavhängigheten innebär i den meningen en lojalitet gentemot hela rättssystemet. Utan oavhängiga domare och utan en rättsvetenskap som håller sig i en oberoende expertroll finns det inte någon rättsstat.

Förvisso ska rättstillämpningen förändras när lagen ändras. Riksdagen är det högsta statsorganet. Därtill är högsta domstolen prejudikatdomstol och kan utveckla rätten genom att så att säga fortsätta med lagstiftarens arbete. Dessutom flyter allt ständigt i livets ström – *panta rhei*, på ett sätt som Herakleitos har gjort känt. Inte heller i högsta domstolens arbete har man skäl att föreställa sig att prejudikaten är eviga. Det är de inte, hur glimrande tänkande de än kan företräda.

Oavhängigheten har även en symbolisk dimension, vars betydelse jag har upplevt växa under min yrkeskarriär. Under min domstolspraktik år 1982 var det ännu vanligt att åklagaren, en tidigare auskultant, när lunchpausen började stannade i sessionssalen för att tillsammans med ordföranden och notarien tala om vart de skulle gå tillsammans för att äta lunch. Det uppfattades inte som något speciellt.

Min arbetsresa har under flera år gått till stationen förbi tings- och polishuset som ligger nära mitt hem i Träskanda. I något skede började jag tänka att placeringen av dessa byggnader inte nödvändigtvis ger en neutral bild av domstolväsendets oavhängighet. Nå, problemet finns även i arbetsresans andra ända, min arbetsplats ligger bredvid presidentens slott.

Mitt intryck är att man under min ämbetsperiod har blivit känsligare på en dylik symbolnivå. I högsta domstolen har man under min tid tagit bort fotografiet på republikens president, som råkade hänga i salen för muntlig förhandling så att det i brottmål syntes bakom åklagarens huvud. Konstellationen var ägnad att ge intrycket att åklagaren hade ett lite högre stöd bakom sig. Nyligen gjorde vi oss en viss möda att finna en plats för vårt stora porträtt av kejsar Alexander I, så att denna symbol för världslik makt inte skulle vara alltför synlig.

I domstolarna har man börjat fästa uppmärksamhet vid detta slags symboliska saker. Det kan hända att utvecklingen fortsätter och att man inte ännu har fått upp ögonen för att ur den här synvinkeln bedöma allt sådant som av tradition har varit brukligt.

Arbetets innehåll

På ett mycket allmänt plan uttryckt kan man konstatera att det inte under min tid har skett några betydande ändringar i ledamöternas arbetsuppgifter. Kärnan i arbetet finns i rättskipningen och i att där bedöma när det finns behov av att genom prejudikat styra rättspraxis med tanke på kommande fall samt att med hjälp av motiveringarna till prejudikaten berätta hur detta skall ske. Denna grundläggande uppgift har förvisso bestått som sådan.

Men Herakleitos iakttagelse har trots det sagda betydelse för hur denna uppgift sköts i praktiken. Konjunkturen och förhållandena för det levande livet över huvud taget, lagstiftarens aktivitet eller brist på sådan och de lägre rättsinstansernas praxis producerar ett råmaterial som är ständigt föränderligt.

En genomgående trend under hela min ämbetsperiod är att strömmen inkommande ärenden förhållandevis jämnt minskar. Särskilt tydligt syns detta i att antalet civila mål minskar. Även när det gäller fastighets- och försäkringsmål som kräver särskilt kunnande kan man iakta en tydlig minskning. Utvecklingen kan ses som problematisk och åtminstone kan den tyda på att det finns problem när det gäller tillgången till rättvisa. Också när det gäller denna problematik är platsen för en närmare analys någon annanstans.

Kolleger i de andra nordiska länderna känner jag väl och även de något olika sätten att arbeta i de högsta domstolarna har blivit bekanta. En gemensam erfarenhet hos alla de kolleger jag känner torde sammanfattas väl så som den förre professorn och presidenten för Danmarks högsta Domstol Børge Dahl konstaterade när vi senast träffades hösten 2023. Han mindes hur han på universitetet kände att han visste väldigt mycket om väldigt lite. I högsta domstolen märkte han att han visste väldigt lite om väldigt mycket. Känslan av otillräcklighet är säkert en gemensam erfarenhet för alla som arbetar på en högsta domstol.

Jag har själv tyckt om att sitta med ett slumpmässigt urval av mål på mitt bord oberoende av mitt eget specialområde. I början blev jag visserligen tvungen att lägga till och med mycket arbete på att lära mig mer främmande rättsområden. Processrätten har dessutom en särställning – den orsakar dagligen hjärngymnastik. Brottmålen upptar ungefär hälften av ledamöternas arbetstid och jag har tidigare nästan inte alls sysslat med straffrätt, om man undantar auskulteringstiden.

Studiet av straffrätt underlättades dock mycket av den färskas lagstiftningen med goda förarbeten. Rätt snart visade det sig att jag fick särskilt stor hjälp av strafflagsprojektets betänkande angående straffrättens allmänna läror, vilket publicerades strax efter att jag började på högsta domstolen. Dessutom har jag av mina goda vänner som sysslar med straffrätt fått goda tips om att följa den tyska debatten och av dem fått konstruktiva kommentarer om våra prejudikat.

Jag minns Pekka Koskinens ord ”ibland blir det något av ett sprattlande, men nog har näsan ändå hållits över ytan” (översatt här). Jag tog det som ett beröm.

Till tjänsteuppgifterna för högsta domstolens ledamöter hör också mycket annat än rättskipning. Vi medverkar i Domstolsverkets förvaltning, domarutbildning, domarförslagsnämnden, AIPA-projektet. Ytterligare tillkommer att vi lägger skäligen mycket tid på kontakter med våra samarbetspartner och att vi ger utlåtanden om lagförslag. Även inom domstolen finns det olika slags utskott som har hand om sedvanliga arbetsplatsfrågor. EU-dimensionen kräver sakkunniga insatser och särskilt relationerna till kolleger i de andra nordiska länderna är nära. Allt detta är viktigt, men man måste medge att det ibland finns orsak att fundera på vad allt vi redan med tanke på tidsanvändningen kan delta i.

I ett skede vaknade jag lite till när jag märkte att jag var med i rätt många administrativa uppdrag och andra projekt i huset. Om det varje dag hålls möten om annat än rättskipning, börjar åtminstone jag få svårt att riktig få ro att koncentrera mig på det egentliga rättskipningsarbetet. Arbete vid behov på kvällar, nätter och veckoslut är också bland de nordiska kolleger jag känner vanligt. De sista arbetsåren har dock varit de bästa, när jag mest har fått koncentrera mig enbart på rättskipning. I samband med att arbetsordningen omarbetades gjordes bland annat den ändringen att den äldsta ledamoten inte längre automatiskt hör till kanslikommissionen.

Med glädje har jag lagt märke till att de yngre kollegerna inte har svårighet att uppträda på främmande språk på internationella möten. Också konsten att umgås är på en nivå som yrket kräver. I tiden hade vi finländare den dåliga vanan att utomlands hålla oss till våra egna, och deltagandet i debatt med andra var inte alltid det bästa möjliga. Numera förstår man bättre att idén med internationellt umgänge är att på riktigt utbyta synsätt och erfarenheter, vilket lyckas desto bättre ju mer man satsar på ömsesidiga möten. Det är ingen idé att åka oförberedd utomlands och att nöja sig att diskutera med sina egna om sådant som man också kan diskutera om vid kaffebordet på arbetsplatsen.

Personalen

Den rädsla jag innan jag blev utnämnd hade för att högsta domstolen var en stel och gammalmodig arbetsplats var inte helt obefogad. Pauliine Koskelo är några månader yngre än jag, men i övrigt lade jag märke till att jag befann mig i en arbetsgemenskap med betydligt äldre kolleger. En kuriositet på den tiden var ledamöternas bord i caféet, där den övriga personalen undvek att sätta sig. Det var rätt vanligt att man inte duade varandra under sessionerna utan använde initialer, så som det var brukligt i domstolarna. Om målen diskuterade

man knappast alls utanför sessionerna och åtminstone inte, utom på ett mycket allmänt plan, med dem som inte hörde till sammansättningen.

Jag blev dock mycket väl mottagen och märkte snabbt hur den långa traditionen av en kollegial arbetsform hade slipat uppträdanet på ett sätt som yrket kräver. Jag försökte särskilt ta lärdom av kolleger som hade en alldeles annan bakgrund än jag. Jag minns en äldre kollegas ord den första dagen: "Du är från och med i dag fullvärdig ledamot av högsta domstolen med alla rättigheter och skyldigheter och det ansvar detta medför. Någon inkörningsperiod finns inte. Ta modigt emot din roll." (Översatt här) Själv har jag upprepat detta budskap när jag har hälsat en ny kollega välkommen till huset.

Sessionsarbetet följer fortfarande samma mall som när jag kom till huset. Vid sessionen repeterar ordföranden vad saken gäller och därefter presenterar föredraganden huvudpunkterna i sitt betänkande. Den granskande ledamotens uppgift är att se till att målet är moget för avgörande. Därefter går diskussionen i en ordning från den yngsta till den äldsta. I regel bygger sessionen på den beskrivna koreografin, men visst kan tågordningen ibland spontant bli en annan. Rättegången i domstolarna ska också allmänt följa en tydlig ordning och därför är det viktigt att arbetet inte heller i högsta domstolen fjärrar sig för mycket från detta ideal, även om sessionerna huvudsakligen hålls bland bekanta kolleger utan att allmänheten eller parterna är närvarande.

Den kanske största skillnaden i förhållande till arbetssättet på universitetet är att arbetet utförs i ett kollegium, medan forskarens arbetsprocess huvudsakligen består av ensamt knogande. Motiveringarna i högsta domstolens avgöranden är ofta resultatet av en gemensam insats av flera goda skribenter. Motiveringarna skrivs i den sammansättning som målet behandlas. Självfallet kan principen om likvärdig behandling medföra enhetlighet i motiveringarna i situationer där målen påminner tillräckligt mycket om varandra. Den som arbetar i huset kan ibland utifrån produkten från en annan sammansättning gissa från vems penna ett uttryck kommer.

I sättet att skriva domskäl kan även en utomstående se en klar förändring, om man jämför tjugo år gamla prejudikat med dagens. Något kollektivt beslut om skrivsättet har dock inte fattats i huset, kanske frånsett numreringen av domskälen. Motiveringarna har tydligt förändrats och blivit mer detaljerade under den tid jag har varit med. Det kan vara att detaljrikedomen ibland sker på bekostnad av slagkraften i utformningen av normerna, men utvecklingen är ganska tydlig.

Också denna utveckling skulle vara värd ett närmare studium. Förklaringar kunde man leta efter till exempel i utformningen av de rättsnormer som ska tillämpas eller i de sätt på vilka målen drivs. Att domskälen blivit mer detaljerade kan också ses som en del av en mer allmän samhällslig utveckling. Som Aulis Aarnio har konstaterat

Konjunkturerna och förhållandena för det levande livet över huvud taget, lagstiftarens aktivitet eller brist på sådan och de lägre rättsinstansernas praxis producerar ett råmaterial som är ständigt föränderligt.

måste utövat av den dömande makten i ett demokratiskt samhälle åtnjuta medborgarnas förtroende. Domstolsavgörandena kan få acceptans, om en offentlig kontroll av dem är möjlig. Enbart auktoritet räcker inte längre. Domstolarna måste försvara sin plats genom att argumentera.

Sessionsarbetet både kräver och utvecklar förmåga att förstå andra slags tänkesätt och åsikter än de egna. En viss finkänslighet och gott uppförande, utan att man dock gör avkall på integriteten, hör till saken. Enfaldiga åsikter finns inte och var och en måste i lugn och ro säga vad den har på hjärtat. Det är rätt vanligt att kollegerna ser över sin ståndpunkt antingen under diskussionen under sessionen eller efteråt medan målet som det kallas cirkulerar. Det är sant att personligheterna är olika. Det har funnits de som aldrig ändrar sin ståndpunkt, men också de som upplever det svårt att ensam försvara sin åsikt. Dock har jag aldrig varit med om att någon skulle ha avlägsnat sig från sessionen med smällande dörrar.

Den kanske betydelsefullaste förändringen i sessionsarbetet är när man får rollen av ordförande. Frånsett de fall när presidenten leder sessionen, är vanligen sammansättningens äldsta ledamot ordförande och i praktiken har ungefär sex av de äldsta denna roll. Uppgiften

kräver en annorlunda insats på förhand än vad som hör till de vanliga ledamöternas roll. Jag försökte i tiden lära mig av de utmärkta äldre ordförandena. Hjälp fick jag även av att det i slutskedet av arbetet på universitetet förekom en debatt om diskursetikens teori. Något av denna debatt har säkert följt med mig.

Ordföranden ska se till att målet blir grundligt behandlat under sessionen. Det är viktigt att man vågar lyfta fram varje tanke som dyker upp. Jag lärde mig att uppskatta en sådan ordförande som inte för fram sin egen syn förrän alldeles i slutet av diskussionen, vanligen med små gester och utan att särskilt driva på den. Som avslutning på sessionen kontrollerar ordföranden ytterligare att sammansättningen och särskilt föredraganden är på det klara med vad som har beslutats. Ibland är detta krävande. Dessutom hör det till ordförandens skyldigheter att hålla ett öga på målet under omgångarna efter föredragningen och att vid behov kalla sammansättningen till förhandling om frågor som har dykt upp.

Arbetsekonomin har under årens lopp utformats väl. Arbetsformen är kollegial och arbetet utförs disciplinerat så att var och en försöker sitt bästa. Kollegerna har mycket väl tagit till sig att det inte finns råd att ta rygg på varandra och å andra sidan inte heller att snacka i onödan. När arbetet organiseras är det i hög grad fråga om att se till att avgörandet säkert är riktigt och att det behandlas flinkt. Detta balanserande torde vara ett oföränderligt och universellt drag typiskt för domstolsarbete.

Det som ändrats mest i mitt arbete är säkert personalen. Individerna är olika och fokus i kunnandet varierar. Jag har varje gång en kollega går i pension fått fundera på hur vi framöver ska klara oss utan den som lämnar oss. Gruppdynamiken förändras alltid när kollegerna byts ut. När en ny ledamot ska väljas har jag blivit allt passivare ju längre jag har kommit i karriären. Över huvud taget försöker jag som äldre undvika att mästra för mycket i ärenden som mer gäller de yngre kollegerna än oss som snart ska gå i pension.

När det gäller omsättningen har det under min tid inträffat en betydelsefull förändring som gäller föredragandena. De från min årskull som valde domarbanan hade i tiden svårigheter att få sin första domartjänst, eftersom platserna var fyllda av de stora åldersgrupperna. Den omständigheten avspeglade sig på vakanserna som föredragande i vårt hus så att omsättningen var mycket långsam. Numera står fasta domartjänster till buds för allt yngre och ofta stannar föredragandena inte många år i högsta domstolen. Även om detta inte nödvändigtvis har något samband konstaterar jag ändå att den professionella nivån på föredragandena är otroligt hög. I huset finns såväl oersättliga föredragande som har varit med länge som begåvade unga som förefaller ha tillräckligt med energi och kunnande.

Det kan hända att skillnaderna i vår arbetsgemenskap mellan olika personalgrupper har suddats ut under min tid. Vi har olika roller i arbetsuppgifterna beroende på vilken grupp vi tillhör, men hierarkier som skulle gå utöver denna nödvändiga arbetsfördelning finns säkert inte längre. Åtminstone har vi i enkäter om trivsel på arbetsplatsen fått en alldeles annan respons än för tjugo år sedan. Det finns inte ens lägre ett särskilt bord för ledamöterna. Ledamöterna har aktivt burit sitt ansvar i arbetsplatsaktiviteter såväl när det gäller idrott som kultur. Beträffande julfesterna inträffade detta första gången 2008 när Pertti Välimäki gick med på att vara stjärngosse.

Till slut

Jag lämnar en fin arbetsplats bakom mig. Jag har tyckt om mitt arbete och lämnar det med vemod. Fastän arbetet är mycket ansvarsfullt finns det något fängslande i att knäcka juridiska nötter. Ofta slås man av misströstan när man första gången bekantar sig med ett mål – jag förstår inget av det här, eller åtminstone, vad jag borde göra. Vi har inte någon arbetstid och jag har grubblat på mål under skidturer, när jag hugger ved och – pinsamt att erkänna – ibland när jag läst sagor för barnen. Frågor som visat sig vara problematiska löser sig ofta när man låter dem mogna på det här sättet. Någon annan utför samma arbete på ett helt annat sätt. Vårt viktiga ansvar medför att det måste finnas frihet att välja arbetsmetod på ett sätt som passar var och en.

Ett tecken på att arbetsmetoderna är smidiga är hur lätt vi slutligen klarade oss ur pandemitiden. Efter den har det blivit något vanligare med att man arbetar hemma. Att de elektroniska arbetsmetoderna blivit vanligare har förstås hjälpt till. Friheten ger möjlighet att arbeta när det passar bäst och på en plats där de bästa förutsättningarna finns. Nackdelen är onekligen att de sociala kontakterna i anslutning till arbetet blir tunnare och att kontakterna där hemma i någon mån belastas av sådant som har med jobbet att göra.

Människorna bytts ut och förändras, målen kommer och går, betoningen på olika rättsområden förändras. Mer oföränderlig är uppgiften att meddela prejudikat i mål där det finns behov av sådana. Förmågan att identifiera detta behov är en evig utmaning och sätten att möta utmaningen varierar under tid och i olika sammansättningar. Oavhängighet är en viktig förutsättning för att kunna fullgöra denna uppgift på ett riktigt sätt. Uppgiften ska dock förstås som en skyldighet för domaren på rättens olika nivåer och inte enbart som en rättighet som tjänsten för med sig. Allt hänger dock på människorna. Hittills har vi till alla uppgifter i huset fått rekrytera människor som förstår vad uppgifterna kräver och som är skickliga och har tagit till sig de etiska regler som gäller domstolarna. Detta borde inte få förändras.

HEIKKI HEINO OCH EVA TAMMI-SALMINEN

JORDRÄTTSMÅLEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

I högsta domstolen utgör jordrättsmålen en särskild kategori. De får ofta lite uppmärksamhet, fastän det många gånger är fråga om rättstvister angående fast egendom som kan få till och med stor, inte bara rättslig utan även ekonomisk och samhällelig betydelse.

statistiken i högsta domstolens årsberättelse kan man under kategorin civilmål utläsa vissa numeriska basuppgifter om jordrättsmålen. Av statistiken framgår att det årliga antalet inkomna jordrättsmål har sjunkit på samma sätt som övriga tvistemål och under de senaste tio åren stabiliserats på en nivå under etthundra. Vi ska här ge en kort översikt över denna till antalet lilla, särpräglade kategori. Översikten omfattar, liksom det statistiska urvalet, tiden under de senaste tio åren.

Vad består jordrättsmålen av?

Jorrdomstolarna avgör i egenskap av första besvärsinstans överklaganden och klagomål som gäller Lantmäteriförvaltningens och de kommunala fastighetsingenjörernas beslut om fastighetsförrättningar enligt fastighetsbildningslagen samt förrättningar enligt inlösningslagen, landsvägslagen och lagen om enskilda vägar. Utöver dessa ärenden som sedan gammalt har avgjorts av jorrdomstolarna ska, sedan inskrivningsärendena vid ingången av 2010 överfördes från tingsrätterna till Lantmäteriverket, även inskrivningsmyndigheternas slutliga beslut i inskrivningsärenden, dvs. angående lagfart, inskrivning av särskilda rättigheter samt inteckning, överklagas hos jorrdomstolen. Som jorrdomstol fungerar numera åtta tingsrätter; Egentliga Finlands, Egentliga Tavastlands, Lapplands, Norra Savolax, Södra Savolax, Uleåborgs, Österbottens och Östra Nylands tingsrätt.

Jorrdomstolarnas avgöranden av besvär över de nämnda förrättnings- och inskrivningsbesluten överklagas hos högsta domstolen. För att saken ska behandlas förutsätts att högsta domstolen beviljar besvärstillstånd. Utöver detta behandlar högsta domstolen extraordinärt ändringssökande som avser förrättnings- och inskrivningsbeslut samt klagomål över jorrdomstolarnas avgöranden. År 2023 inkom 62 jordrättsmål till högsta domstolen och besvärstillstånd beviljades i tre fall. Antalet extraordinära ändringssökanden var 28.

Om behandlingen av jordrättsmål

I högsta domstolen avgörs jordrättsmålen i sedvanlig sammansättning enligt 2 kap. 9–10 § rättegångsbalken. Detta är annorlunda än i jorrdomstolen, som har en särskild sammansättning enligt 243 § fastighetsbildningslagen. I högsta domstolen utses ledamöterna slumpmässigt för respektive sammansättning, men enligt 12 § i högsta domstolens arbetsordning ska till granskande ledamot i ett mål där avgörandet kräver särskild sakkunskap om jordrättsmål om möjligt förordnas någon av de ledamöter som är särskilt insatta i dessa frågor. Av hävd har det i högsta domstolen också funnits föredragande som är specialiserade på jordrättsmål.

Processen i jordrättsmål har ett särdrag genom att officialprin-

År 2023 inkom 62 jordrättsmål till högsta domstolen och besvärstillstånd beviljades i tre fall.

cipen i hög grad tillämpas i de förrättningar som överklagas till jorddomstolen. Och i jorddomstolen tillämpas fastighetsbildningslagens specialbestämmelser samt, enligt lagens 270 §, i tillämpliga delar gällande bestämmelser om de allmänna domstolarna. Vid ett överklagande sker således en övergång från officialprincipen i förrättningen till civilprocess i jorddomstolen och därmed till dispositionsprincipen som är utgångspunkt i den. Officialprincipen under förrättningskedet gör det vanligen möjligt för parterna att själva sköta sitt ärende utan risk för mer omfattande rättsförluster. Det är ofta först när parterna överklagar som de vänder sig till ett juridiskt ombud. Det är också rätt vanligt att parterna processar själva såväl i jorddomstolen som i högsta domstolen, och behörighetsvillkoren för ett eventuellt ombud är enligt 15 kap. 2 § 4 mom. vagare än i vanlig civilprocess. I vissa förrättningar är å andra sidan staten och kommunerna typiska parter, som har intressen angående markanvändningen.

Huvudprinciperna för behandlingen av jordrättsmål i högsta domstolen är i regel desamma som i andra civilmål. I förrättningsförfarandet och jorddomstolsprocessen utgör syn en viktig del av handläggningen. Ibland måste även högsta domstolen förrätta syn till exempel för att bedöma olika skadeverkningar. Av högsta domstolens syneförrättningar utgör jordrättsmålen i själva verket största delen. Under de senaste åren har syneförrättningar hållits i Malax, Nokia, Pyttis, Kyrkslätt och Uleåborg. I samband med syneförrättningen i Uleåborg hölls muntlig förhandling, vilket är ovanligt i jordrättsmål.

Prejudikat i förrättningsärenden

Högsta domstolen har under de senaste tio åren publicerat 23 prejudikat i förrättningsärenden. I prejudikaten har de olika förrättningskategorierna varit relativt väl företrädna och avgöranden har meddelats i såväl materiellrättsliga som processuella frågor.

Angående den i praktiken vanligaste förrättningen, styckning, har två avgöranden meddelats under den aktuella tiden. I avgörandet HD 2014:38 bedömdes förutsättningarna med stöd av 156 § 3 mom.

Högsta domstolen har under de senaste tio åren publicerat 23 prejudikat i förrättningsärenden.

fastighetsbildningslagen att på ett markområde som i en detaljplan var anvisat för småbåtsplats grunda väg-, bilplats- och båthamnsrättigheter för fastigheter som fanns på en ö. I avgörandet HD 2014:103 bedömdes om det fanns särskilda förutsättningar enligt 33 § fastighetsbildningslagen att avstycka ett visst område som var avsett som byggnadsplats.

Angående de betydligt sällsyntare klyvningsförrättningarna har under samma tid meddelats tre avgöranden: HD 2016:72 (omröstning), HD 2017:1 och HD 2017:90. I det förstnämnda fallet fastslog högsta domstolen mer allmänt att frågan om jäv även för andra än förrättningsmannen vilka medverkar på ett sätt som är betydelsefullt för de beslut som fattas under förrättningen bör bedömas utifrån bestämmelserna i 13 kap. rättegångsbalken. I avgörandet HD 2017:90 bedömdes förutsättningarna att ge ett förordnande om att ett servitut som grundats i en klyvningsförrättning skulle gälla exklusivt för den fastighet som var berättigad till servitutet och den belastade fastighets rättigheter uteslöts på servitutsområdet. Att en sådan bestämmelse om att förfoganderätten helt utesluts för den belastade fastighets ägare är exceptionellt och förutsätter vägande skäl.

Frågan om villkoren enligt 60 § fastighetsbildningslagen för att lösa in tillandning har bedömts i avgörandena HD 2015:8, HD 2017:53 (omröstning) och HD 2020:92 (omröstning). I avgörandet HD 2015:8 gällde frågan särskilt betydelsen av en detaljplan i samband med inlösning och i avgörandet HD 2020:92 var den särskilda frågan om en styckning hade omfattat en privat tillandning på ett sådant sätt att möjligheten till inlösning hade gått förlorad. I fallet HD 2019:51 var det i sin tur fråga om en inlösningsförrättning angående en tomtedel. Högsta domstolen ansåg att man vid uppskattningen av värdet på en tomtedel för att bestämma vem som har företräde att inlösa med stöd av 62 § fastighetsbildningslagen skulle beakta även de byggnader som tomtedelens ägare hade på en annan tomtedel.

Tre avgöranden har gällt servitutsförrättningar: HD 2018:82, HD 2018:88 (omröstning) och HD 2019:24. I avgörandet HD 2018:82

bedömdes om ägaren av en grannfastighet till servitutsområdet var en sådan sakägare i servitutsförrättningen som avses i 17 § fastighetsbildningslagen. I avgörandet HD 2018:88 bedömdes förutsättningarna att instifta servitut för vägförbindelser för fordons-, gång- och servicetrafik på ett detaljplaneområde. Högsta domstolen ansåg att ett avtal kan tillmätas betydelse inte bara som en fristående förutsättning för att instifta servitut, utan även när man enligt 156 § 1 mom. fastighetsbildningslagen bedömer tröskeln för behovet. Domstolen förrättade syn och höll muntlig förhandling i målet. I det sistnämnda fallet HD 2019:24 bedömdes i sin tur förutsättningarna för att med stöd av 156 § 2 mom. fastighetsbildningslagen instifta servitut för en parkeringsplats för fordon.

Fem prejudikat har under de gångna tio åren meddelats angående betydelsefulla inlösningsförrättningar enligt inlösningslagen: HD 2014:2, HD 2016:7, HD 2018:56, HD 2019:49 och HD 2021:63 (omröstning). Av dem har det i tre (HD 2014:2, HD 2019:49 och HD 2021:63) varit fråga om beloppet på ersättning enligt inlösningslagen. Avgörandet HD 2019:49 gäller tillämpning av bestämmelsen om ersättning för men enligt 35 § inlösningslagen. I fallet hade från ett obebyggt detaljplaneområde överlåtits outbrutna områden, vilka innefattade en byggnadsplats enligt planen och ett angränsande område som var anvisat som strandpark. Vid styckningen hade av byggplatsen och en del av parkområdet bildats olika fastigheter. Senare löste kommunen in de lägenheter som fanns inom parkområdet. Högsta domstolen ansåg att bostadsfastigheten och det inlösta fristående området inte bildade en enhetlig driftsenhet och att inlösningsen inte orsakade bostadsfastigheten sådant men på grund av förlusten av strandförbindelsen som skulle ersättas.

Det färskaste avgörandet HD 2021:63 gäller i sin tur bestämmande av ersättning för föremål enligt 30 § 1 mom. inlösningslagen i ett fall där en stad hade inlöst delar av tomter som ägdes av bostadsaktiebolag och som i detaljplanen hade anvisats som gatuområden. En ändring av detaljplanen som hade föregått inlösningsen hade inte minskat bygggrätten på tomterna och inlösningsen hade gällt den del av tomterna som låg utanför byggnadsytan enligt detaljplanen. För de områden som skulle inlösas betalades ersättning så att som grund användes användningsändamålet enligt den tidigare detaljplanen, vilket var kvartersområde för affärs- och bostadsvåringshus. Högsta domstolen ansåg att inlösningsersättningen skulle bestämmas enligt den så kallade likvärdighetsprincipen, enligt vilken varje del av tomter på ett detaljplaneområde som har bildats enligt en bindande tomtindelning är likvärdig.

Avgörandet HD 2018:56 gäller rättegångsförfarandet och åberopbarheten i jorddomstolen. Högsta domstolen ansåg med beaktande av 24 kap. 3 § 1 mom. rättegångsbalken att jorddomstolen hade över-

skridit sin prövningsrätt när den i samband med ett överklagande av en inlösningsförrättning hade upphävt avgörandet vid förrättningen och återförvisat ärendet i sin helhet, fastän ändringsyrkandet hade begränsats till att enbart gälla fastställandet av inlösningsobjektet beträffande ett visst i besvären angivet område. Avgörandet visar att man även i jordrättsmål tillämpar den norm enligt vilken domstolen inte i ett tvistemål får döma mera än vad en part har yrkat.

När det gäller vägförrättningar som avser enskilda vägar har högsta domstolen under den aktuella perioden meddelat avgörandet HD 2018:25. Domstolen ansåg att det inte var fråga om en sådan förefintlig väg som avses i 9 § 1 mom. lagen om enskilda vägar, eftersom någon vägrätt inte tidigare hade fastställts i en vägförrättning och att grundandet av vägrätten borde ha bedömts utifrån förutsättningarna för så kallad basvägrätt enligt 8 § lagen om enskilda vägar. Avgörandena HD 2014:23, HD 2014:24 och HD 2017:45 gäller landsvägsförrättningar. Det sistnämnda gäller den processuella frågan huruvida fastighetsägare, som på ett riktigt sätt hade kallats till en egentlig landsvägsförrättning för behandling av ersättningar för olägenhet och skada, hade förlorat sin rätt att med stöd av landsvägslagen yrka ersättning för olägenhet och skada som en landsvägsförrättning enligt landsvägslagen eventuellt drabbade deras fastigheter då de inte hade framställt sitt ersättningsanspråk i den egentliga landsvägsförrättningen. Enligt avgörandet förloras rätten att få ett ärende prövat på nytt först när ett yrkande har framställts och ett beslut på det har erhållits.

Beträffande de sällsyntare förrättningstyperna kan man konstatera att anläggande av en snöskoterled avgjordes i fallet HD 2018:42 och att en inlösningsförrättning enligt marktäktslagen avgjordes i fallet HD 2015:79.

Prejudikat i inskrivningsärenden

Till högsta domstolen inkommer årligen några ansökningar om besvärstillstånd i inskrivningsärenden, och sedan inskrivningsärendena överfördes på Lantmäteriverket har högsta domstolen hittills meddelat fyra prejudikat. Tyngdpunkten i prejudikaten har legat på frågor som gäller förfarandet.

Innehållsliga förutsättningar för inskrivning har behandlats i prejudikatet HD 2014:36 (omröstning), där högsta domstolen ansåg att ett finansieringsbolags rätt enligt ett så kallat sale and lease back-kontrakt till hyrestagarens maskiner och anläggningar på en fastighet inte kunde inskrivas som särskild rätt med stöd av 14 kap. 4 § 1 mom. 1 punkten jordabalken.

I avgörandet HD 2015:13 (omröstning) gällde bedömningen huruvida det var möjligt för en inskrivningsmyndighet att som förutsättning för att bevilja lagfart på en andel i samfällad skog

beakta att förvaltningsnämnden för den samfällda skogen i strid med 18 § 3 mom. lagen om samfällda skogar hade använt sig av förköpsrätt till en andel i den samfällda skogen som en av delägarna hade köpt. Högsta domstolen ansåg att inskrivningsmyndigheten på det sätt som föreskrivs i 6 kap. 6 § 2 mom. jordabalken borde ha gett en anvisning om att föra den stridiga frågan till prövning i en rättegång.

Prejudikatet HD 2021:18 gäller rätten att överklaga inskrivningsmyndighetens beslut. I fallet hade inskrivningsmyndigheten beviljat lagfart på en fastighet som omfattades av en förfoganderättsinskränkning enligt 26 § lagen om renskötsellägenheter (590/1969). Högsta domstolen ansåg att närings-, trafik- och miljöcentralen, som fungerade som tillståndsmyndighet enligt den nämnda paragrafen, inte hade rätt att söka ändring i inskrivningsmyndighetens beslut. Som sådana andra vilka enligt 9 kap. 2 § jordabalken har del i saken kan man enligt avgörandet anse den som enligt 6 kap. 6 § jordabalken kan anvisas att väcka talan mot den som ansöker om lagfart eller som kunde vara motpart i en talan som den som söker lagfart väcker, om anvisningen att väcka separat rättegång ges den som söker lagfart. NTM-centralen har inte i egenskap av tillståndsmyndighet en sådan ställning. Rätt att överklaga uppkom inte heller genom en begäran om utlåtande av NTM-centralen och inte enbart av ett allmänt intresse, så som behovet att utreda om beslutet var lagligt.

Extraordinärt ändringssökande

Bland jordrättsmålen har antalet ansökningar angående extraordinärt ändringssökande traditionellt varit rätt högt. Ändringen av rättegångsbalkens 15 kapitel som trädde i kraft 2013, enligt vilken andra sökanden än myndigheter måste anlita rättegångsombud eller biträde i högsta domstolen i ärenden som gäller klagan på grund av domvilla eller återbrytande av dom, har dock för sin del betydligt minskat antalet privata ansökningar om återbrytande. Merparten av antalet ansökningar angående extraordinärt ändringssökande består numera i själva verket av Lantmäteriverkets centralförvaltnings framställningar om återbrytande, vilket behandlas närmare i det följande. Före det kan det nämnas att ett prejudikat har publicerats även efter en ansökan om återbrytande på ett privat initiativ. Det är HD 2015:61, som gäller tolkningen av definitionen av sakägare i 17 § 1 mom. fastighetsbildningslagen.

Lantmäteriverkets centralförvaltnings framställningar om återbrytande

Lantmäteriverkets centralförvaltning har med stöd av 278 § 2 mom. fastighetsbildningslagen rätt att hos högsta domstolen göra framställning om återbrytande av en fastighetsförrättning eller ett

Bland jordrättsmålen har antalet ansökningar angående extraordinärt ändringssökande traditionellt varit rätt högt.

lagakraftvunnet beslut på grund av ett fel vars rättande är nödvändigt med hänsyn till klarheten eller tillförlitligheten i fastighetssystemet eller något annat allmänt intresse. Framställningen kan göras utan hinder av vad som i lag föreskrivs om tiden för återbrytande av dom eller beslut.

Under de senaste tio åren har till högsta domstolen årligen inkommit ca 5–15 framställningar från centralförvaltningen om återbrytande, och de har kunnat leda till beslut om återbrytande av förrättningsbeslut. En del av framställningarna har gällt förrättningsbeslut från ryska eller till och med från svenska tiden i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Som ett rätt färskt exempel kan nämnas det opublicerade avgörandet HD 11.6.2018 nr 1240, där ett storskifte fastställt år 1838 och en klyvning i samband med det delvis återbröts.

De nyare avgörandena HD 2021:67 och HD 2023:81 gäller gränserna för Lantmäteriverkets centralförvaltnings särskilda behörighet. Som det konstateras i avgörandena är bestämmelsen i 278 § fastighetsbildningslagen allmän till sin natur och ger en mycket omfattande prövningsrätt när en framställning om återbrytande avgörs. I avgörandena har högsta domstolen konstaterat att det av lagrummets ordalydelse dock följer att inte ens ett betydande fel i rättstillämpningen i ett lagakraftvunnet förrättningsbeslut berättigar Lantmäteriverkets centralförvaltning att göra en framställning om återbrytande, om felet inte påverkar klarheten eller tillförlitligheten i fastighetssystemet eller till sin natur annars är sådant att allmänt intresse kräver att det rättas. I avgörandena hänvisas till talrika tidigare, i huvudsak opublicerade avgöranden av högsta domstolen i vilka Lantmäteriverkets centralförvaltnings rätt att göra framställning om återbrytande har bedömts. I dem har flera olika och i olika fastighetsförrättningar begångna fel ansetts ge rätt att göra en framställning om återbrytande. Mest typiskt är att rätt att göra framställning har ansetts föreligga när olika förrättningsbeslut har varit sinsemellan motstridiga så att ett och samma område har hänförts till olika fastigheter i olika förrättningar och även uppgifterna i fastighetssystemet har blivit motstridiga.

Typiskt är å andra sidan att talerätt inte har ansetts föreligga när ett fel till sin natur gäller mellan enskilda parter. I båda avgörandena ansågs det vara fråga om ett sådant fel och framställningarna om återbrytande avvisades. I avgörandet HD 2021:67 var det fråga om en situation där samägda lägenheter hade slagits ihop i en fastighetsförrättning och det fastighetsområde som bildats på detta sätt hade anslutits till en samfällad skog, men sammanslagningen och anslutningen till den samfällda skogen hade beslutats utan samägarnas samtycke. I avgörandet HD 2023:81 var det fråga om en situation där vid en styckningsförrättning hade bildats en styckningsfastighet som med stöd av åtkomsthandlingen hade fått andel i en samfällad skog i strid med en överlåtelsebegränsning i reglementet för den samfällda skogen. I det förstnämnda fallet gjorde domstolen den tolkningen att framställningen om återbrytande även innefattade en ansökan av fastighetsägaren om återbrytande, och saken prövades som fastighetsägarens ansökan om återbrytande, sedan fastighetsägaren lämnat in en komplettering av ansökan uppgjord av ett ombud som uppfyllde behörighetsvillkoren.

När det gäller inskrivningsärendena finns det inte någon lagbestämmelse som skulle berättiga Lantmäteriförvaltningens centralförvaltning att göra framställningar om återbrytande av lagfarts- eller andra inskrivningsbeslut. Enligt fast rättspraxis har dock ansetts att de chefsdomare vid underrätterna som tidigare var inskrivningsmyndighet har haft rätt att med stöd av 31 kap. 7 § rättegångsbalken ansöka om återbrytande av lagfartsbeslut, och högsta domstolen har i opublicerad praxis (t.ex. 17.12.2019 nr 2157) ansett att denna rätt för inskrivningsmyndigheten även gäller Lantmäteriverket. Då har även en princip som motsvarar regleringen i 278 § 2 mom. fastighetsbildningslagen ansetts bli tillämplig, enligt vilken det inte krävs att ansökan om återbrytande görs inom tidsfristen enligt 31 kap. rättegångsbalken.

Käromål enligt den nya lagen om enskilda vägar

Den nya lagen om enskilda vägar som trädde i kraft vid ingången av 2019 medförde att klandertalan mot väglagsstämors beslut kommer som vanligt tvistemål också till högsta domstolen. Enligt den gamla lagen om enskilda vägar gick besvär över stämmobeslut via de numera upphävda kommunala vägnämnderna till jorrdomstolen. Nu behandlas käromålen av de tingsrätter vid vilka det finns en jorrdomstol. Hovrätterna har uppenbarligen rätt ofta beviljat tillstånd till fortsatt handläggning i denna nya ärendekategori.

Till högsta domstolen har det kommit några ansökningar om besvärstillstånd, och ett första besvärstillstånd, VL:2023-98, har beviljats för prejudikatbesvär. Frågan gäller förutsättningarna för att fastställa en bruksavgift enligt lagen om enskilda vägar.

TATU LEPPÄNEN

HÖGSTA DOMSTOLENS INTERNATIONELLA SAMARBETE

Ofta finns det internationella kopplingar i själva rättskipningen. Även på en allmän nivå samarbetar högsta domstolen internationellt, främst med övernationella domstolar och de högsta nationella domstolarna, huvudsakligen i Europa.

Högsta domstolen samarbetar internationellt på många sätt. Ofta finns det internationella kopplingar i själva rättskipningen. Det kan till exempel vara fråga om utlämning till en annat EU-land på grund av brott eller om en internationell avtalstvist mellan företag. Också i ärenden som i sig är inhemska kan det bli nödvändigt att anlita internationell rättshjälp, så som att någon ska höras i utlandet. Ju mer internationellt Finland blir, desto vanligare blir sådana situationer i rättegångarna.

Även på en allmän nivå samarbetar högsta domstolen internationellt, främst med övernationella domstolar och de högsta nationella domstolarna, huvudsakligen i Europa. I sådant samarbete med de högsta domstolarna är det fråga om att utväxla information, erfarenheter och tankar som gagnar alla parter och som erbjuder komparativ kunskap och impulser, även om det inte alltid skulle ge material som direkt kan tillgodogöras i det egna arbetet.

I den här översikten redogör jag för de i dagsläget viktigaste elementen i högsta domstolens internationella samarbete samt för händelserna under verksamhetsåret 2023. Enskilda ledamöters eller föredragandens eventuella internationella uppdrag eller utbildning, t.ex. i Europeiska rättsakademien (ERA), lämnas utanför redogörelsen.

De europeiska domstolarna

Såväl EU-rätten som Europakonventionen (den s.k. människorättskonventionen) är direkt tillämplig rätt i de finska domstolarna. Behörigheten att tolka EU-rätten ankommer på unionens domstolar i Luxemburg, och tillsynen över människorättskonventionen ankommer på Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, den så kallade Europadomstolen, i Strasbourg. Men så som justitierådet Gustav Bygglin konstaterade i 2017 års årsberättelse ”kompletterar dessa domstolars avgöranden och de nationella domstolsavgörandena varandra och bildar den gemensamma europeiska rätten. Ett enhetligt gemensamt rättsligt territorium uppkommer bara genom samarbete och dialog.” Så har EU-domstolen i sin praxis också betonat att de nationella domstolarna även är unionens domstolar.

I högsta domstolen hör det till det vardagliga arbetet att följa och beakta de nämnda övernationella europeiska domstolarnas rättspraxis. Högsta domstolen ser som en av sina uppgifter att förmedla europeisk rättspraxis till rättspraxis i Finland. Detta sker främst genom prejudikat. I högsta domstolen redigeras också ett nyhetsbrev om EU-rätt med rapportering om ny relevant rättspraxis från de europeiska domstolarna. Nyhetsbrevet distribueras brett till de finska domstolarna. Perspektivet framhålls även under olika slags utbildning och andra sammankomster för domare.

Förfarandet med förhandsavgöranden enligt art. 267 FEUF är en formell mekanism för dialog med EU-domstolen i enskilda rättskipningsärenden. I egenskap av högsta domstolsinstans är högsta domstolen skyldig att i ett anhängigt ärende begära förhandsbesked av EU-domstolen i oklara EU-rättsliga tolkningsfrågor. Under de tio senaste åren 2014–2023 har högsta domstolen begärt förhandsavgörande sammanlagt 21 gånger, dvs. i medeltal två gånger om året. År 2023 begärde domstolen förhandsavgörande i ett fall.

Eventuella svar från Europadomstolen erhålls normalt först flera år efter att den nationella rättegången har avslutats. Numera har den högsta domstolen dock även möjlighet att i ett anhängigt mål begära rådgivande yttrande av Europadomstolen om principiella frågor som gäller tolkningen eller tillämpningen av människorättskonventionen eller dess protokoll i målet i fråga. Högsta domstolen gjorde bland de första en sådan begäran år 2022 i ett ärende som gällde vuxenadoption, och Europadomstolens yttrande erhöles 2023.

Även kontakten, informationsväxlingen och diskussionen på allmän nivå med dessa europeiska domstolar är fortlöpande och aktiv. För domarna i medlemsstaternas domstolar ordnas sammankomster och seminarier, i vilka högsta domstolen regelbundet deltar. De europeiska domstolarnas finländska domare har också regelbundet hållit föredrag i högsta domstolen, så även 2023. Under året genomfördes tillsammans med högsta förvaltningsdomstolen en studieresa för föredragande till dessa domstolar.

Nordiskt samarbete

Högsta domstolen har ett permanent samarbete även med de nationella allmänna högsta domstolarna i andra länder. Högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen är dessutom med i de nationella författningsdomstolarnas samarbete. Samarbetet innebär i praktiken informationsutbyte och diskussion om domstolarnas verksamhet och rättspraxis. De frågor som väcker diskussion är i hög grad gemensamma fastän olika slags nationell rätt tillämpas av domstolarna.

Traditionellt och mest aktivt är samarbetet mellan de högsta domstolarna i Norden. I detta samarbete medverkar även Finlands och Sveriges högsta förvaltningsdomstolar. Samarbetet går till och med in på detaljnivå och är särskilt fruktbart eftersom rättsordningarna och de aktuella frågorna i de nordiska länderna är ofta liknar varandra mycket. Detta håller fortfarande streck, fastän två länder (Finland och Sverige) är fullt ut med i det EU-rättsliga samarbetet, ett land är delvis med (Danmark) i det och två länder (Norge och Island) står utanför EU.

Presidenterna i de högsta domstolarna i Norden träffas årligen turvis i något av länderna. År 2023 var det Norge som ordnade mötet. Dessutom ordnas nästan årligen ett domarseminarium för de högsta domstolarna, i vilket från varje land deltar sammanlagt åtta domare. Island ordnade mötet 2023. Också de nordiska kanslicheferna träffas årligen. Diskussionen på dessa möten och seminarier är alltid livlig och nyttig.

Representanter för högsta domstolen deltar dessutom aktivt bland annat i Nordiska juristmötet (NJM), som ordnas turvis i olika nordiska länder med tre års intervaller. Som en lång tradition kan också nämnas rättegångstävlingen om de mänskliga rättigheterna som ordnas för nordiska juridikstuderande och där en ledamot från högsta domstolen ingår i domarkollegiet. År 2023 ordnades tävlingen i Finland och en livlig final gick av stapeln i högsta domstolens lokaler.

Europeiska unionen

Även inom EU bedrivs ett fortlöpande multilateralt samarbete mellan de högsta nationella domstolarna. Samarbetet mellan de högsta allmänna domstolarna sker via presidenternas nätverk (Network of The Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union). Adjungerade medlemmar i nätverket är bland andra de högsta domstolarna i Förenade kungariket, Island och Norge. Högsta domstolen i Ukraina har observatörsstatus.

EU:s presidentnätverk ordnar ungefär en gång om året en konferens, i vilken högsta domstolen regelbundet deltar. Högsta domstolen har även varit representerad i konferenser som ordnas av EU:s författningsdomstolar.

Via presidentnätverket sker även informationsutbyte i form av olika slags förfrågningar. Nätverket ordnar dessutom årligen domarutbyte mellan de högsta domstolarna, så att en domare från någon av de högsta domstolarna är på studiebesök i en annan högsta domstol under en vecka eller två. Finlands högsta domstol har senast haft besök av en utbytesdomare från Republiken Tjeckien och det senaste besöket från Finland gick till högsta domstolen i Förbundsrepubliken Tyskland. Systemet är nyttigt, för genom det är det möjligt att få kunskap och erfarenhet om hur en annan högsta domstol arbetar i praktiken. Bredare utbytesprogram i Europa för domare ordnas av European Judicial Training Network (EJTN).

I egenskap av högsta instans hör högsta domstolen även till EU:s domstolsnätverk (RJUE), som har omfattande webbsidor angående informationsutbyte om tillämpningen av unionsrätten. En del av innehållet på sidorna är offentligt även för allmänheten. På webbsidorna finns bland annat sådan nationell rättspraxis av betydelse för

unionsrätten som de högsta domstolarna har valt att informera om. Högsta domstolen publicerar på dessa sidor engelskspråkiga referat av sina avgöranden som innehåller EU-rättsliga frågor.

Föredragande från Högsta domstolen är med i ett nätverk för föredragande som är verksamt i samband med presidentnätverket. Målet för nätverket är att underlätta rättsjämförelse och att påskynda förmedlingen av relevant information om EU-rätt och mänskliga rättigheter. Till nätverket hör för närvarande de högsta rättsinstanserna från sju medlemsstater (Belgien, Finland, Frankrike, Holland, Slovenien, Tjeckien och Tyskland). De kan via kontaktföredragande fråga varandra till exempel om innehållet i rättspraxis eller lagstiftningen. Kontaktföredragandena träffas årligen på ett möte, som 2023 ordnades i Brno.

Högsta domstolens bilaterala relationer är särskilt nära med de högsta domstolarna i de närmaste grannländerna Estland och Sverige. Presidenten deltog i maj i 30-årsjubileet i Dorpat av återupprättandet av Estlands högsta domstol och i Tjeckiens högsta domstols motsvarande festlighet i september i Brno. I september avlade också högsta domstolen i Estland ett ovanligt, nästan fulltaligt besök i Helsingfors hos högsta domstolen.

Europarådet

Även de högsta nationella domstolarna i Europarådets 46 medlemsstater har multilateralt samarbete, även om det sker inom vagare ramar än EU-samarbetet. Också Europarådet ordnar ibland konferenser för de högsta domstolarna.

Högsta domstolen är medlem i Europadomstolens nätverk för de högsta domstolarna (Superior Courts Network). Nätverket har som mål att bland sina domstolar fördjupa kännedomen om praxis i tolkningen och tillämpningen av människorättsfördragen. En viktig verksamhetsform är att utbyta information om den nationella lagstiftningen på olika rättsområden samt om rättspraxis i de stater som hör till nätverket. Kontaktpersonerna i nätverket har regelbundna träffar, som fungerar som forum för internationell debatt och informationsutbyte.

Högsta domstolen deltar också i arbetet i Venedigkommissionen, som är ett organ under Europarådet, men som även har medlemmar från andra länder. En av kommissionens verksamhetsformer är samarbete mellan medlemsstaternas grundlagsdomstolar och andra domstolar i högsta instans (JCCJ-nätverket). Genom nätverket har domstolarna möjlighet att ställa frågor till domstolarna i andra länder om deras lagstiftning och praxis. Särskilt utsedda personer (liaison officer) fungerar som kontaktpersoner i högsta domstolen.

Utomeuropeiskt samarbete

Högsta domstolens permanenta samarbetsrelationer utanför Europa är begränsade. Beträffande det multilaterala samarbetet kan man konstatera att högsta domstolen är medlem i organisationen World Conference on Constitutional Justice (WCCJ), till vilket hör 121 författningsdomstolar och högsta domstolar. Som sekretariat i organisationen fungerar Venedigkommissionen, och organisationens huvudsakliga arbetsform är en världskonferens som ordnas med några års intervaller. En representant för högsta domstolen har också deltagit bland annat i Internationella brottmålsdomstolens (ICC) seminarier i Haag.

I övrigt har högsta domstolens kontakter utanför Europa varit bilaterala och närmast byggt på möten med representanter för de högsta domstolarna i olika länder. Möten med en representant för Kinas högsta domstol har med några års mellanrum hållits under seminarier på ömsesidiga besök. De besök som tidigare har hållits med Rysslands högsta domstol fortsätter knappast under en överskådlig framtid. Till högsta domstolen har också fortlöpande kommit talrika internationella besöksgrupper och delegationer, under år 2023 till exempel från högsta domstolen i Armenien, Moldavien och Turkiet.

Utvecklingsperspektiv

Högsta domstolens resurser för internationellt samarbete är begränsade, vilket gör att man måste förhålla sig restriktivt till att skapa nya samarbetskontakter utanför Europa. Det är ändå möjligt att i enskilda fall ha nyttigt samarbete med de högsta domstolarna i olika länder. Tyngdpunkten är att om möjligt stödja rättsstatsarbetet i angelägna utvecklingsländer. Det förefaller att finnas efterfrågan i världen på finskt rättsstatskunnande och våra erfarenheter av att bygga upp system för överklagande.

KANSLICHEFENS ÖVERSIKT

Om kostnadsanslaget och dess användning

Högsta domstolens omkostnadsanslag år 2023 uppgick till 9,178 miljoner euro, och i den andra tilläggsbudgeten beviljades ytterligare 251 000 euro. Ändringarna jämfört med anslaget år 2022 är kopplade till allmänna ändringar som gäller justitieministeriets förvaltningsområde eller alla domstolar som till exempel lönejusteringar och trygghandlet av rättsvården men även matematiska och förenklade hyres-, rese- och produktivitetssparningar. Det handlade inte om ändringar av högsta domstolens funktionella behov.

Högsta domstolen använde ca 9,801 miljoner euro av det erhållna anslaget. Således användes ca 372 000 euro av anslag som överförts från tidigare år. Detta berodde huvudsakligen på att personalantalet var större än tidigare samt engångsevenemang som till exempel besöket från Estlands högsta domstol och föredragandenas studieresa till Europa. Personalkostnaderna svarade för 80 procent av verksamhetens kostnader. Hyran för verksamhetslokalerna på Norra Esplanaden och Helenegatan utgjorde den näst största utgiftsposten, dvs. nästa 15 procent av de totala kostnaderna. Mest betydande bland andra, mindre kostnader var IKT-kostnader av olika slag som vuxit kraftigt under de senaste åren.

Personal

Det totala antalet årsverken vid högsta domstolen uppgick till 77,8 under verksamhetsåret, dvs. ungefär 3,8 mera än föregående år (74).

För ledamöternas del uppgick antalet årsverken till 18,7. Antalet årsverken blev inte fulltaligt eftersom den visstidstjänst som följde på justitierådet Tuula Pynnäs tjänstledighet var obesatt då justitierådet Pekka Pulkkinen utnämndes till ordinarie ledamot från och med 1.1.2023 och Pasi Pölönen utnämndes till justitieråd för viss tid först från och med 1.4.2023.

Enligt uppföljning hänförde sig cirka 60 procent av ledamöternas rättskipningsarbete i enlighet med högsta domstolens huvuduppgift till arbete i sammansättningar med fem ledamöter, ungefär en fjärdedel av arbetet hänförde sig till sammanträden med 2–3 ledamöter och en tiondel var jourliknande arbete. Ungefär fyra procent av rättskipningsarbetet utfördes i sammansättningar med en ledamot. Utöver rättskipning och annat arbete vid högsta domstolen hänförde sig en del av vissa ledamöters arbetsinsats till lagstadgade uppgifter vid Domarförslagsnämnden, Domarutbildningsnämnden och Domstolsverkets direktion.

För föredragandenas del uppgick antalet årsverken till 24,7 (23,2 år 2022). Dessutom fanns en deltidsanställd föredragande för ärenden som gäller Åland. Liksom tidigare år var omsättningen inom föredragandekåren stor. Under verksamhetsåren flyttade sju föredragande till andra uppgifter eller tog tjänstledighet av olika orsaker. Två nya föredragande anställdes vid högsta domstolen och tre föredraganden återvände från tjänsteledigheter. Omsättningen bland föredragandena framgår bland annat av att över hälften av föredragandena som var anställda vid högsta domstolen vid utgången av år 2023 hade tjänstgjort kortare tid än tre år.

Antalet årsverken var för kanslipersonalens del 33,0 (31,2 år 2022). Ökningen var avsedd att stöda särskilt föredragningsassistenternas arbetsförutsättningar och även att säkerställa verksamheten i samband med pensioneringar. Ökningen behövdes i praktiken även på grund av långa frånvaror som förekom mera än de senaste åren. Personalomsättningen var exceptionell jämfört med föregående stabila år. Sex personer, bland annat kommunikationschefen och informationschefen pensionerades, fyra i kanslipersonalen blev tjänstlediga och en som varit visstidsanställd återgick till sin tidigare tjänst. Det rekryterades sammanlagt 15 nya personer till kansliet. Alla utom informationschefen kom som nya tjänstemän till högsta domstolen.

En förteckning över personalen vid verksamhetsårets utgång 31.12.2023 finns i slutet av årsberättelsen.

För att upprätthålla och utveckla kompetensen ordnades intern utbildning i form av flera föreläsningar. Dessutom deltog personalen i utbildning som ordnades av Domarutbildningsnämnden och Dom-

År 2023 inkom sammanlagt 1888 ärenden till högsta domstolen.

stolsverket samt i internationell utbildning. En betydande insats var föredragandenas studieresa till Europa som ordnades tillsammans med högsta förvaltningsdomstolen. I augusti hölls ett rekreationstillfälle i närvattnen på Lonna. Dagens teman bearbetades vidare under hösten med föreläsningar om bland annat hjärnhälsa och avbrott i arbetet.

Inkomna och avgjorda rättskipningsärenden

År 2023 inkom sammanlagt 1888 ärenden till högsta domstolen vilket motsvarar mängden ärenden föregående år (1876). På längre sikt har antalet inkomna ärenden till högsta domstolen minskat. Till exempel åren 2011–2013 inkom årligen ungefär 2500–2700 ärenden.

Av samtliga inkomna ärenden var 37 svenskspråkiga.

Av de ärenden som inkom från hovrätterna hade 41 procent behandlats vid Helsingfors hovrätt, 20 procent vid Åbo hovrätt, 15 procent vid Östra Finlands hovrätt, 13 procent vid Rovaniemi hovrätt och 12 procent vid Vasa hovrätt. Sammanlagt 10 prejudikatsbesvär-ärenden kom direkt från tingsrätten. Antalet inkomna försäkringsärenden var 52 och jordrättsärenden 49.

Av de ärenden som inkom från hovrätten var andelen ansökningar om besvärstillstånd som gällde tillstånd till fortsatt handläggning 28 procent i brottmål och 52 procent i tvistemål.

År 2023 publicerades 95 prejudikat. Högsta domstolen avgjorde sammanlagt 1813 ärenden, dvs. ungefär 75 ärenden mindre än vad som inkom till högsta domstolen.

I början av år 2019 ändrades bestämmelserna om högsta domstolens domförhet i 2 kap. i rättegångsbalken. Ändringen innebär att en ledamot ensam kan behandla och avgöra ett besvärstillståndsärende, om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd, och vissa ärenden som gäller extraordinärt ändringsökande. År 2023 avgjordes 30 procent av ärendena som gällde besvärstillstånd och extraordinärt ändringsökande av en ledamot ensam. Andelen var 26 procent år 2020, 23 procent år 2021 och 27 procent år 2022.

Behandlingstiderna, som hade förkortats under de senaste åren, var något längre år 2023. Den genomsnittliga handläggningstiden för alla ärenden var 5,9 månader (5,3 månader år 2022). Handläggningstiden för ansökningar om besvärstillstånd som fick avslag var

År 2023
publicerades
95 prejudikat.

i genomsnitt 4,7 månader (4,4 månader). För förhandsavgöranden och andra avgöranden i sak var handläggningstiden 17,6 månader (16,5 månader). De genomsnittliga handläggningstiderna för jordrättsärenden (7,2 månader) och för försäkringsrättsärenden (4,2 månader) var kortare än föregående år.

I slutet av året var det totala antalet ärenden under behandling 947, vilket är större än det föregående året.

Mängden avgjorda ärenden i förhållande till mängden inkomna ärenden och utvecklingen av de genomsnittliga handläggningstiderna visar att arbetet vid högsta domstolen fortfarande var effektivt trots personalomsättningen.

Utveckling av arbetet

Det centrala i utveckling av arbetet var fortsättningsvis övergången till elektroniska arbetssätt och förberedelserna inför ibruktandet av det nya AIPA-datasystemet. Vid utgången av året 2023 hade högsta domstolens interna arbetsgrupp med företrädare från olika personalgrupper planerat ett första utkast till arbetsflöde och arbetsfördelning i AIPA-systemet.

Vid slutet av året förnyades kansliets organisation från och med 1.1.2024. För att koncentrera och utveckla det administrativa chefsarbetet minskade antalet chefer och de minsta enheterna med endast två personer sammanslogs med andra ansvarsområden. Samtidigt fastställdes chefernas vikarier. Vaktmästarna övergick till en del av dataadministrationen vars chef är den nya dataadministrationsspecialisten. Förändringen förbättrar vaktmästarnas färdigheter att stöda i elektroniska arbetssätt. Informationstjänstens ansvarsområde leds nu av kommunikationschefen. Den administrativa juristen är chef för föredragningsassistenterna.

BEGÄRAN OM FÖRHANDSAVGÖRANDE AV EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

Under verksamhetsåret begärde högsta domstolen förhandsavgörande av unionens domstol i ett ärende som gäller tjänsteavtal.

**Begäran om förhandsavgörande
22.6.2023**

Ärendet (S2022/404) avser tolkningen av artikel 5.3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/2004 av den 11 februari 2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid nekad ombordstigning och inställda eller kraftigt försenade flygningar och om upphävande av förordning (EEG) nr 295/91. Det ska avgöras om flygbolaget är skyldigt att betala standardkompensation till passageraren i enlighet med artikel 7 i förordningen, eller om det har varit fråga om en sådan i artikel 5.3 avsedd extraordinär omständighet som befriar bolaget från skyldigheten att betala kompensation, vilken inte skulle ha kunnat undvikas även om alla rimliga åtgärder hade vidtagits.

Högsta domstolen har efter att ha berett parterna tillfälle att yttra sig om innehållet i begäran om förhandsavgörande beslutat att skjuta fram behandlingen av ärendet och begära EU-domstolens förhandsavgörande i följande frågor:

1. Kan ett lufttrafikföretag åberopa extraordinära omständigheter i den mening som avses i artikel 5.3 i förordning nr 261/2004 enbart på grundval av att flygplanstillverkaren har meddelat att det förelåg ett dolt konstruktionsfel som påverkade flygsäkerheten och som berörde hela flygplanstypen, fastän detta meddelades först efter det att flygningen försenats eller ställts in?
2. Om den första frågan ska besvaras nekande och det ska bedömas huruvida omständigheterna uppkommit till följd av händelser som omfattas av det berörda lufttrafikföretagets normala verksamhet och som till sin art eller sitt ursprung inte ligger utanför dess faktiska kontroll, är EU-domstolens praxis beträffande brister på vissa tekniska delar som uppstår i förtid tillämplig i ett fall som det här aktuella, i vilket varken tillverkaren eller lufttrafikföretaget kände till vilket slags fel som påverkade den aktuella nya flygplanstypen och hur det kunde åtgärdas när flygningen ställdes in?

AVGIVNA UTLÅTANDEN

*Högsta domstolen angav år 2023
följande utlåtanden (på finska):*

27.2.2023

Utlåtande om utredningen för
utveckling av tvistlösning och
medling utanför domstol
(KKO-HD/119/2023)

15.3.2023

Utlåtande om bedömningspromemorian
om småmålsförfarandet
(KKO-HD/77/2023)

23.3.2023

Utlåtande om ett arbetsgruppsbetänkande
om en reform av lagstiftningen om
offentliga samfunds skadeståndsansvar
(KKO-HD/101/2023)

30.8.2023

Utlåtande om en arbetsgrupps-
promemoria om smidigare
straffprocess (KKO-HD/657/2023)

22.11.2023

Utlåtande om utkastet till regeringens
proposition om godkännande och
sättande i kraft av Nato Sofa och av
Paris protokollet samt lagar i anslutning
till dem (KKO-HD/1444/2023)

*Utlåtanden gällande Ålands
landskapslagar*

27.2.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings
beslut 23.11.2022 om antagande
av landskapslag om ändring av
landskapslagen om ekologisk
produktion (KKO-HD/49/2023)

20.4.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings
beslut 7.12.2022 om antagande
av landskapslag om ändring av
jaktlagen för landskapet Åland
(KKO-HD/174/2023)

20.4.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut
11.1.2023 om antagande av landskapslag
om tillämpning av lagen om skydd
för personer som rapporterar om
överträdelser av EU-rätten och
den nationella lagstiftningen och
om antagande av landskapslag
om ändring av landskapslagen om
Landskapsrevisionen
(KKO-HD/175/2023)

31.5.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 13.3.2023 om antagande av landskapslag om ändring av landskapslagen om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom landskapsförvaltningen (KKO-HD/520/2023)

31.5.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 13.3.2023 om antagande av landskapslag om ändring av landskapslagen om miljöskydd (KKO-HD/521/2023)

21.6.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 5.5.2023 om antagande av landskapslag om ändring och temporär ändring av landskapslagen om studie-stöd (KKO-HD/754/2023)

5.9.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 29.5.2023 om antagande av landskapslag om tillfällig skatt på vinster inom elbranschen och sektorn för fossila bränslen (KKO-HD/877/2023)

5.9.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 29.5.2023 om antagande av vägtrafiklag och trafikbrottslag för Åland samt flera andra landskapslagar (KKO-HD/878/2023)

6.9.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 7.6.2023 om antagande av en landskapslag om ändring av lagtingsordningen för Åland samt tre andra landskapslagar (KKO-HD/964/2023)

20.12.2023

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 25.9.2023 om antagande av landskapslag om skyddshem (KKO-HD/1471/2023)

BESÖK OCH EVENEMANG

Högsta domstolens besökare

- 25.1** Europarådets avdelning för verkställande av domar av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
- 9.5** Domstolsverkets överdirektör Riku Jaakkola och chef Anu Koivuluoma
- 23.5** En grupp från Armeniens justitieministerium och domstolsråd
- 17.8** En grupp från Turkiets högsta domstol
- 7-9.9** Estlands högsta domstol
- 26.9** Justitieminister Leena Meri
- 19.10** Riksdagens lagutskott
- 16.11** Riksdagens grundlagsutskott
- 8.12** En grupp från Moldaviens högsta domstol, parlament och olika aktörer inom rättsvården

Evenemang

- 3.2** Högsta domstolens besök hos Helsingfors hovrätt
- 29.5** Föreläsning av domare Niilo Jääskinen
- 6.6** Seniorlunch
- 6.6** Rekreationsevenemang i Ateneum
- 8.6** Besök på Finska Notisbyråns (FNB) redaktion
- 15.8** Föreläsning av domare Heikki Kanninen
- 31.8** Rekreationdag på ön Lonnan
- 6.10** Högsta domstolens besök hos Rovaniemi hovrätt
- 10.11** Högsta domstolens åklagar dag

Övriga besök

- 25.1** Den 223:e försvarskursen
- 26.1** Studerandebesök
 - 1.2** Franskspråkiga utbyteselever från Helsingfors Finska Samskola (SYK)
 - 3.2** Studerande vid Hagalunds finska gymnasium (Tapiolan lukio)
 - 3.4** Föreningen för juridikstuderande vid Östra Finlands universitet Judica ry
 - 13.4** Föreningen för juridikstuderande vid Helsingfors universitet Pykälä ry och nordiska gäster

- 17.4** Studerande vid Helsingfors Finska Samskola (SYK)
- 18.4** Juristklubben Codex rf
- 21.4** Föreningen för juridikstuderande vid Åbo universitet Lex ry
- 27.4** Tavastlands avdelning vid Advokatförbundet
- 25.5** Föreningen för barnrättsjurister Lapsioikeusjuristit ry
- 31.5** Perintämiehet ry (Föreningen för indrivningsmän inom försäkringsbranschen Vakuutusalan perintämiehet ry)
- 9.6** Avdelning 4 från Helsingfors tingsrätt
- 11.6** Finalen av en nordisk rättegångstävling ordnades i högsta domstolens utrymmen
- 30.8** Trafik- och patientskadenämnden
- 12.9** En grupp pensionerade domare och kanslichefer
- 26.9** Utbytesdomare från olika europeiska länder via European Judicial Training Network (EJTN)
- 2.10** Det nationella nätverket inom det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område (EJN)
- 5.10** Young Arbitration Club Finland
- 27.10** Avdelning 1 från Helsingfors hovrätt
- 31.10** Juridikstuderande vid Åbo akademi
- 23.11** Föreningen för alumner vid juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet Pykälän Alumnit ry
- 17.11** Vasa Advokatförening
- 23.11** Fondia Abp
- 29.11** Utvecklingsdag för justitieministeriets förvaltningsområdes informationstjänster
- 30.11** Föreningen för Europarätt rf
- 11.12** Finalen av gymnasieelevernas Rättsguru-tävling ordnades i högsta domstolens utrymmen
- 13.12** Rättegångskurs i miljö rätt vid Helsingfors universitet

RIIGIKOHUS PÅ BESÖK I HELSINGFORS

Riigikohus, dvs. Estlands högsta domstol, kom på besök och deltog i ett gemensamt seminarium i Helsingfors 6–8.9.2023. Besöket var en fortsättning på högsta domstolens besök i Tartu 2019 och på presidenternas möten i olika sammanhang. Förutsättningarna för ett okomplicerat samarbete var goda också tack vare att chefen för brottmålsavdelningen, domaren Saale Laos, var på domarutbyte i högsta domstolen i november 2021.

Besöket inleddes med en mottagning onsdag kväll 6.9.2023. Ett livligt sorl fyllde genast högsta domstolens lokaler på Norra esplanaden. Dylåka händelser, där nästan alla ledamöter från två länders högsta domstolar deltar, är mycket sällsynta.

På torsdagen hölls ett gemensamt seminarium i Auktionssalen. I förberedda inlägg behandlades organiseringen av högsta domstolarnas arbete, besvärstillståndsprövningen samt den senaste tidens rättspraxis på civil- och straffrättens områden. Gemensamma diskussionsämnen fanns det gott om och behållningen av dagen var professionellt högtstående. Tankeutbytet fortsatten senare under en festmiddag.

Fredagens program var kulturellt betonat. Under en rundtur i Tusby träskis omgivning fick deltagarna bekanta sig med Ainola och kort besöka konstnärskolonins andra byggnader. Besöket avslutades med lunch i restaurang Krapihovis historiska atmosfär.

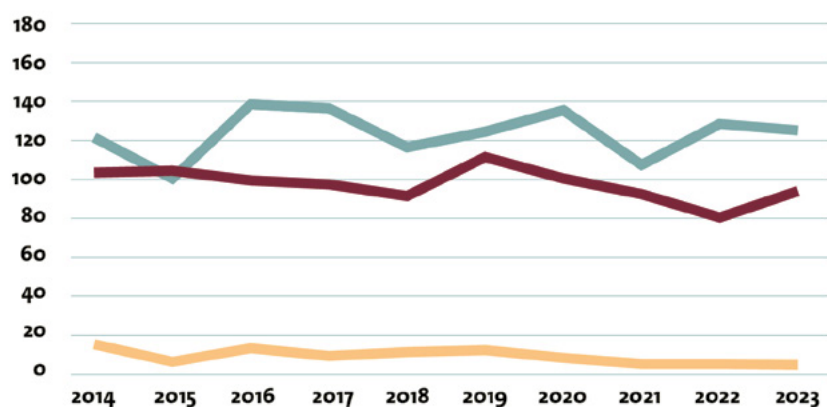
STATISTIK

HÖGSTA DOMSTOLEN
ÅRSBERÄTTELSE
2023

Av statistiken framgår de viktigaste numeriska uppgifterna som beskriver högsta domstolens verksamhet under de senaste tio åren.

Meddelade besvärstillstånd, prejudikat och muntliga förhandlingar

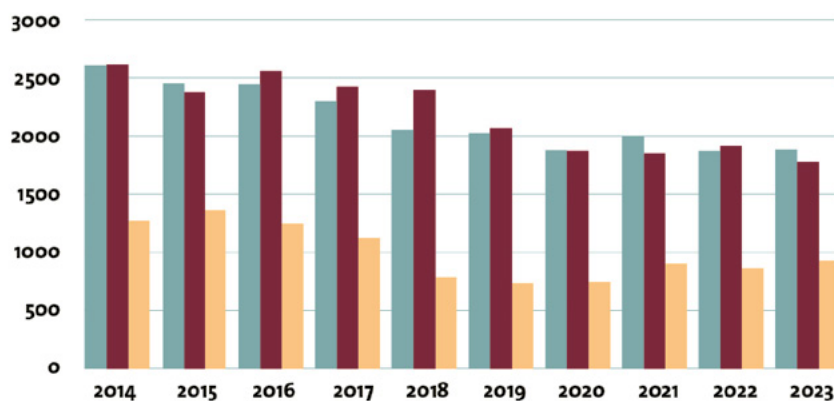
■ Besvärstillstånd
■ Prejudikat
■ Muntliga förhandlingar

	Besvärstillstånd	Prejudikat	Muntliga förhandlingar
2014	122	104	16
2015	101	105	7
2016	139	100	14
2017	137	98	10
2018	117	92	12
2019	125	112	13
2020	136	101	9
2021	108	93	6
2022	129	81	6
2023	124	95	5

Inkomna, avgjorda och anhängiga ärenden

■ Inkomna
■ Avgjorda
■ Anhängiga

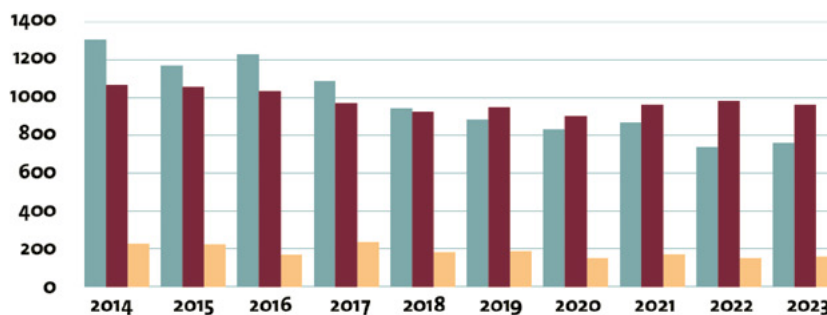

Inkomna Avgjorda Anhängiga

2014	2 611	2 617	1 271
2015	2 456	2 378	1 364
2016	2 449	2 563	1 248
2017	2 303	2 428	1 124
2018	2 055	2 395	788
2019	2 028	2 069	740
2020	1 882	1 876	750
2021	2 005	1 855	906
2022	1 876	1 917	868
2023	1 888	1 813	947

Inkomna ärenden enligt ärendegrupp

■ Civilmål (tvistemål samt försäkringsrätts- och jordrättsärenden)
■ Brottmål
■ Ansökningsärenden (återbrytande av ett lagakraftvunnet avgörande osv.)

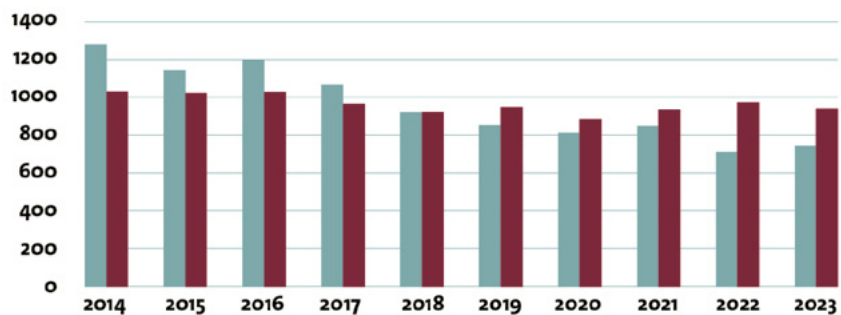
Tviste Försäkring Jord Brottt Ansökningsärenden

2014	1013	181	120	1 065	216
2015	884	192	94	1 055	210
2016	999	138	87	1 039	168
2017	862	155	72	978	230
2018	767	103	69	933	176
2019	725	92	65	948	179
2020	683	102	45	898	148
2021	733	60	71	961	171
2022	653	29	52	983	153
2023	649	52	62	963	156

Inkomna ansökningar om besvärstillstånd

■ **Civilmål**
(tvistemål samt försäkringsrätts- och jordrättsärenden)

■ **Brottmål**

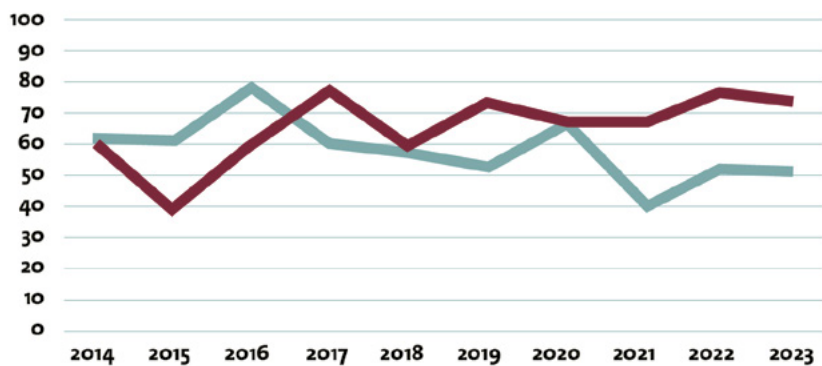

	Twiste	Försäkring	Jord	Brott
2014	1 003	172	105	1 030
2015	881	189	73	1 024
2016	995	135	69	1 029
2017	860	148	58	965
2018	765	102	56	924
2019	724	83	47	948
2020	682	100	30	884
2021	732	60	58	936
2022	653	29	29	973
2023	647	52	34	952

Beviljade besvärstillstånd

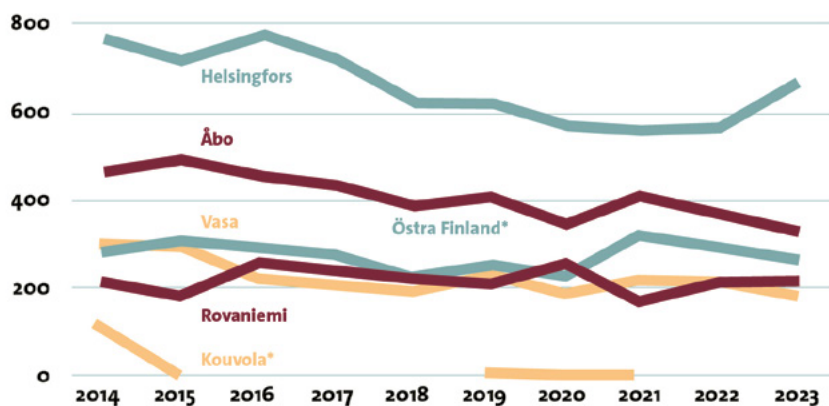
■ **Civilmål**
(tvistemål samt försäkringsrätts- och jordrättsärenden)

■ **Brottmål**

	Twiste	Försäkring	Jord	Brott
2014	56	4	2	60
2015	54	4	3	40
2016	75	1	3	60
2017	47	4	9	77
2018	50	5	2	59
2019	51	2	0	72
2020	63	2	3	68
2021	39	1	0	68
2022	48	3	1	77
2023	47	1	3	73

Från hovrätterna till högsta domstolen inkomna ärenden

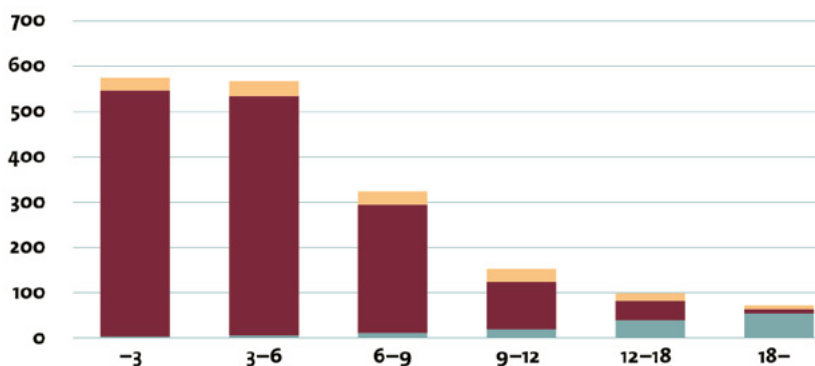

* Kouvola hovrätt sammanslogs med Östra Finlands hovrätt fr.o.m. 1.4.2014.

	Helsingfors	Östra Finland*	Kouvola*	Rovaniemi	Åbo	Vasa	Totalt
2014	772	281	111	218	467	298	2 147
2015	724	309	3	184	490	294	2 004
2016	781	286		253	461	220	2 001
2017	727	275		236	441	209	1 888
2018	623	223		219	395	191	1 651
2019	622	251	2	213	408	226	1 722
2020	580	226	1	240	348	197	1 592
2021	568	328	1	183	406	211	1 697
2022	579	294		208	361	210	1 652
2023	668	237		210	321	189	1 625

Genomsnittliga handläggningstider 2023

■ Prejudikat och andra avgöranden i sak
■ Besvärstillståndsansökningar
■ Extraordinärt ändringssökande

Mån	Alla	Avgöranden i sak	Besvärstillstånds-ansökningar	Extraordinärt ändringssökande
-3	591	1	539	33
3-6	569	6	527	33
6-9	326	11	283	29
9-12	158	17	108	29
12-18	90	38	42	20
18-	71	54	9	7

PERSONALEN

31.12.2023

President Leppänen Tatu
Kanslichef Norrman Wilhelm

Ledamöter

Justitieråd Antila Tuomo
Engstrand Lena
Guimaraes-Purokoski Alice
Hakamies Kaarlo (tt)
Huovila Mika
Häyhä Juha
Ilveskero Mika
Kantor Ari
Koponen Pekka
Mäkelä Juha
Ojala Timo
Pulkkinen Pekka
Pynnä Tuula (tjänstledig)
Pölonen Pasi (tt)
Sippo Jukka
Tammi-Salminen Eva
Tapani Jussi
Turpeinen Tuija
Uusitalo Kirsti
Välimaa Asko (tjänstledig)

Personer som har gått i pension 2023

Avdelnings-/ byråsekreterare
Pirjo Hyvönen fr.o.m. 1.10.2023

Informationschef Marjut Kokko
fr.o.m. 1.9.2023

Biträdande registrator
Marja-Riitta Rissanen fr.o.m.
1.4.2023

Avdelnings-/ byråsekreterare
Terhi Ruohola fr.o.m. 1.6.2023

Avdelnings-/ byråsekreterare
Marjut Söderström fr.o.m. 1.9.2023

Föredragande

Referendarieråd Autio Tiina-Liisa
Heikinsalmi Minna
Jutila Paula
Kuparinen Kaisa
Salonen Jukka-Pekka

**Referendarieråd
(tidsbunden tjänst)** Aspelund Sofia
Holkeri Sanna
Kemppinen Heikki
Klinga Kaisa (tjänstledig)
Pihlmaa Juha

**Äldre
justitiesekreterare** Elo Elina
Haga Pia (tjänstledig)
Hiltunen Ville
Jokinen Aksu (tjänstledig)
Koskenniemi Johannes
(tjänstledig)
Leino Silja

**Äldre
justitiesekreterare
(tidsbunden tjänst)** Heino Heikki
Klami-Wetterstein Paula
Ratilainen Pauliina
Ritakari-Rautio Laura
(tjänstledig)

**Justitiesekreterare
(tidsbunden tjänst)** Ingström Saara (tjänstledig)
Lind Mikaela
Reijonen-Schofield Maria
(tjänstledig)
Ravi Leena (tjänstledig)
Vähätalo Tuukka

**Justitiesekreterare
(Ålandsärenden,
deltidsanställd, tt)** Immonen Minna
Jämsä Jurkka
Kallio Mirka
Moilanen Juhana
Pyöriä Matti

**Justitiesekreterare
(Ålandsärenden,
deltidsanställd, tt)** Salminen Janne

Kanslipersonal

Administrativ jurist	Ala-Krekola Wilhelmina
Arkivarie	Syd Isto (tjänstledig)
Arkivarie (tidsbunden tjänst)	Kauppinen Janne
Specialplanerare	Kouki Jaana-Maija
Administrativ jurist	Tolttila Karri
Ledningssekreterare	Happonen Pia
Informatiker	Tükenmez Eija (tjänstledig)
Informatiker (tidsbunden tjänst)	Heikkilä Piia
Ledningssekreterare	Saastamoinen Riitta (tjänstledig)
Ledningssekreterare (tidsbunden tjänst)	Konka Emmi
Registrator	Nurminen Marja
Avdelnings-/byråsekreterare	Ikonen Suvi Jaakkola Nina Kaartoaho Saija Katainen Merja Lampinen Max Lignell Minna Rantonen Oili Rättö Outi Takkinen Pirkko Ultamo Suvi Vilpa Raila

Kanslipersonal

Avdelnings-/byråsekreterare (tidsbunden tjänst)	Aalto Ira Ekström Miska Keränen Minna Kokko Kirsi Kokko Tuire Turunen Minna
Inspektör	Häggqvist Marina Sillman Jorma
Informationschef (tidsbunden tjänst)	Mononen Tanja
Ma. toimistosihteeri/ICT-yhdysenkilö	Saviranta Linus
Kommunikationsexpert	Kuisma Minna
Kommunikationsexpert (tidsbunden tjänst)	Lantto Niina
Kommunikationschef	Sive Pia
Expeditionsvakt	Koukkari Kauko (tjänstledig)
Expeditionsvakt (tidsbunden tjänst)	Akkanen Sami Turunen Juha Wahlstén Sauli